

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Diplomová práce

Bc. Estela Hojná

Vliv Indie na Mirceu Eliadeho

The influence of India on Mircea Eliade

Praha 2020 Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jarmila Horáková, Ph.D.

Poděkování

Děkuji své vedoucí diplomové práce, paní Mgr. et Mgr. Jarmile Horákové, Ph.D., za rady a ochotu při vedení práce a především za čas, který věnovala čtení práce, psaní poznámek a odpovídání na mé dotazy. Velký dík patří také panu PhDr. Jiřímu Našincovi za cenné rady při výběru tématu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. července 2020

.....

Bc. Estela Hojná

Klíčová slova

Mircea Eliade, vliv Indie, rumunská literatura

Abstrakt

Práce pojednává o vlivu indické kultury a filozofie na rumunského spisovatele, religionistu a filozofa Mirceu Eliadeho, který studoval v Kalkatě a po svém návratu z Indie ukončil své doktorské studium filozofie prací na téma jógy. Tato diplomová práce se věnuje indickým prvkům v dílech rumunského autora. První část se podrobně zabývá životem spisovatele, jeho vztahu k Indii a indickou filozofií, která se v Eliadeho dílech odráží. Patří sem cyklické pojetí času, které nevysvětluje smrt jako konečnou etapu života, ale dochází k reinkarnaci, kdy kvalita dalšího života je podmíněna skutky života předchozího. Eliade je zastáncem jógy jakožto prostředku k tomu, aby se člověk mohl oddělit od materiálního světa a od těla. Druhá část práce se zabývá rozborem tří Eliadeho děl, ve kterých je vliv Indie patrný, a analyzuje v těchto dílech indické prvky (*Tajemství doktora Honigbergera, Isabel și apele diavolului a 50 de conferințe radiofonice (1932 - 1938)*).

Keywords

Mircea Eliade, the influence of India, Romanian literature

Abstract

The thesis deals with the influence of Indian culture and philosophy on the Romanian writer, religionist and philosopher Mircea Eliade. He studied in Calcutta and after his return from India he graduated his doctoral studies of philosophy with a thesis called Yoga. This master thesis is defining Indian aspects in Eliade's books. The first part of the thesis focuses on details from Mircea Eliade's life, his relationship to India and on Indian philosophy which is reflected in his writing. That includes the cyclic concept of time which doesn't explain death as the end of life. We talk about reincarnation. The quality of the next life is conditioned by the deeds of the previous life. Eliade is supporting yoga as a way how to separate the spirit from the material world and from the body. The second part of this thesis has an aim to describe some of the Eliade's books which are influenced by India, and to analyze those Indian aspects (*The Secret of Dr. Honigberger, Isabel și apele diavolului* and *50 de conferințe radiofonice (1932 - 1938)*).

Obsah

Úvod	7
1. Biografie Mircei Eliadeho	8
1.1. Život před cestou do Indie	8
1.2 Život obohacený Indií	14
2. Indická filozofie	27
2.1. Reinkarnace	28
2.2. Askeze	29
2.3. Jóga	30
2.4. Kult nenásilí	33
3. Indické prvky v Eliadeho tvorbě	35
3.1. Tajemství doktora Honigbergera	35
3.2. Isabel și apele diavolului	41
3.3. 50 de conferințe radiofonice	43
3.3.1. Cestovatelské přednášky	44
3.3.2. Historické přednášky	46
3.3.3. Filozofické přednášky	48
Závěr	64
Seznam použité literatury	66
Internetové zdroje	67

Úvod

V obrovském množství knih, ať už jde o romány, novely či vědecké práce, ve kterých Mircea Eliade zachytil své myšlenky, názory a tvůrčí schopnosti, jsem si pro téma diplomové práce zvolila některá jeho díla, která se týkají, či alespoň svým pohledem na svět dotýkají Indie. Zaměřím se právě na indické prvky, abych uplatnila své znalosti z bakalářského studia Indologie a hlavně svůj zájem o filozofii této země.

Tento můj zájem v propojení s mým současným studiem rumunštiny a rumunské kultury mě zavedl k Mirceovi Eliademu. Poprvé jsem se s tímto jménem setkala zhruba před pěti lety v Bukurešti, když mi při pohledu na jeho obraz bylo řečeno: „To je Eliade. Ten celý život skoro nespál, protože spánek pro něho byl ztrátou drahocenného času.“ Vzpomínka na tento moment ve mně vyvolává pocity, které jsem tehdy měla. Jedná se o obdiv a o nepochopení dohromady, protože mám za to, že je spánek velmi důležitý a redukovat jej není ani zdravé, ani příjemné.¹

V návaznosti na nedostatečný spánek bych si dovolila poznamenat, že něco indického bylo v Eliadem ještě před jeho odjezdem do Indie. Je to askeze, jejíž praktikování vede Indy, zejména svaté muže, k nadpřirozeným schopnostem (za kterými se ovšem neskrývá žádná pýcha) a k dosažení pokroku v duchovním životě.

Eliadeho životopis mě velice zaujal. Byl to člověk nadaný a velmi pracovitý a vedle těchto kvalit se uměl, myslím, cítit šťastně a byl schopen najít smysl existence.

Svoji práci začnu popisem Eliadeho života, v rámci čehož jeho život rozdělím na dvě části – na tu před jeho odjezdem do Indie a na tu po odjezdu, zahrnující život v Indii a život po návratu do rodné země. Poté zpracuji aspekty indické filozofie, které se v Eliadeho dílech objevují. V závěrečné části práce budu právě tyto aspekty hledat v Eliadeho tvorbě.

¹ WALKER, Matthew. *Proč spíme – odhalte sílu spánku a snění*. Jan Melvil Publishing, Brno 2018. ISBN: 978-80-7555-050-7.

1. Biografie Mircei Eliadeho

1.1. Život před cestou do Indie

„Spisovatel a dramaturg, okouzující esejista a vášnivý vědec, filozof mýtů a vynikající badatel archaického myšlení, znalec jógických technik a historik náboženství, odborník na interpretaci univerzální symboliky a neúnavný výzkumník soteriologie skryté v alchymistických textech, kterého přitahovala jak etnologie, tak i tradiční spiritualita. Vydavatel odborných periodik, která vstoupila do povědomí mnoha generacím vědců: *Zalmoxis*, Bukurešť-Paříž, 1938-1942 a *History of Religions*, Chicago, 1960-1978, Mircea Eliade (1907-1986) zůstane, společně s Constantinem Brâncușem, Eugenem Ionescem a Emilem Cioranem, jednou z velkých osobností současného Rumunska, která odhalila modernímu světu velikost tvůrčího génia.“² Takto popisuje Mirceu Eliadeho v úvodu knihy *Opere* Ion Bălu.

Jak o sobě píše Eliade sám ve svém životopise nazvaném *Memorii*, neboli *Paměti*, narodil se 9. března roku 1907 v Bukurešti, což odpovídá 25. únoru ve starém kalendáři. V poznámce knihy však stojí, že doopravdy se narodil 8. března a podle rodného listu se narodil mezi 28. únorem a 13. březnem (toto mezidobí potvrzuje kniha o rumunském literárním exilu od Florina Manolesca). Též v poznámce je vysvětleno, že si Eliade vybral devátý den v měsíci březnu, aby mohl slavit své narozeniny i svátek dohromady („Čtyřicet mučedníků“). Měl dva sourozence – bratr Nicolae se narodil o rok dříve a čtyři roky po Mirceovi přišla na svět sestra Corina. Otec pocházel z moldavské části Rumunska z města Tecuci a původně se jmenoval Gheorghe Ieremia. Změnil si příjmení na Eliade kvůli rozhodnutí Ministerstva Války v roce 1899.³ V tomtéž roce, kdy se narodil Mircea Eliade, se rodina kvůli důstojnické práci otce přestěhovala do města Râmnicul Sărat do velkého domu se zahradou a ovocným sadem. V roce 1912 se stěhovali znovu, tentokrát do Cernavodă, kde zůstali dva roky a poté se na nějakou dobu usadili do domu mezi kopci.

² ELIADE, Mircea. *Opere*. Editura Minerva, București 1994. ISBN: 973-21-0325-6; 973-21-0326-4, s. V.

³ ELIADE, Mircea. *Memorii: 1907-1960*. Humanitas, București 2004. ISBN: 973-50-0598-0, s. 9.

Už v dětském věku si malý Eliade oblíbil literaturu, když jednoho dne objevil knihu povinného čtení svého bratra. Po jejím dočtení byl dychtivý číst knihy další. Romány a novely měl od rodičů zakázány, ale mohl číst alespoň povídky. Jednoho dne se přišli rodiče poradit s učitelem, jaké knihy by malému Mirceovi doporučil ke čtení. Učitel s knihou *Pe drumuri depărtate* v ruce řekl rodičům, aby Mirceu nenechali číst příliš dlouho, protože má špatný zrak. Dokonce ani z první lavice nevidí na tabuli dobře.⁴ To pro malého Mirceu znamenalo katastrofu, protože otec rozhodl, že by neměl číst jiné knihy, než ty povinné do školy. Čas, který by Mircea věnoval čtení, chtěl otec vyplnit uměním, a tak se Eliade učil hrát na klavír a zpíval. Otec měl představu, že z Mircei jednou bude slavný operní zpěvák a sám malý Mircea tomu občas věřil. Postupně ale došel k rozhodnutí s hudbou skončit.

Roku 1914, krátce po začátku války, byl otec povolán do Bukurešti a s ním se do hlavního města přestěhovala celá rodina.⁵ Samotné Eliadeho mamince nebylo tehdy ještě ani 30 let, byla to krásná žena a oblékala se vždy elegantně. To se změnilo po válce, kdy rodina zchudla.

V dospívání se Eliade snažil bojovat s melancholií, tendencí vzpomínat na minulost a nechat se unášet myšlenkami. Měl za to, že tyto pocity pochází z tátovy moldavské krve a snažil se v sobě probudit tu druhou polovinu sebe sama, dobrodružnou a vitální energii matčiny rodiny chovatelů koní u řeky Dunaje. Na toto téma jako student publikoval v roce 1927 fejeton *Împotriva Moldovei* (v českém překladu Proti Moldavsku) v časopise *Cuvântul*. Ve svém životopise uvádí, že se jím v hloubi své duše potýkal nejen v dětství. Tyto dva zděděné aspekty mu pomáhaly růst a učily ho, aby se neidentifikoval ani s jedním z nich kompletně.⁶

Po válce rodina zchudla, ale naštěstí jim zůstal dům v ulici *Melodiei*, a tak ho mohli pronajmout. Sami se roku 1919 nastěhovali do dvou podkrovních pokojů a takto bydleli do roku 1934, kdy byl dům zbourán.

Po základní škole byl Mircea Eliade přijat na střední školu Spiru Haret (1917-1925)⁷. Zpočátku byl nadšen, že má na každý předmět jiného profesora. Obzvláště si

⁴ Ibid., s. 14.

⁵ MANOLESCU, Florin. *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*. Compania, București 2010. ISBN: 978-973-1960-82-1, s. 281.

⁶ Op. cit., Eliade 2004, s. 22.

⁷ Op. cit., Manolescu 2010, s. 281.

oblíbil přírodopis a jeho učitele Nicolae Moisesca.⁸ Později se o některé předměty přestal zajímat a na konci školního roku zjistil, že bude muset na podzim opakovat zkoušku z francouzštiny, němčiny a z rumunštiny. Měl pocit, že se ve škole musí učit co už zná, a tak občas ze školy utekl, nebo do ní nešel. Ve volném čase četl. Když ho večer chodil kontrolovat otec, zda se zabývá úkoly do školy, Eliade rychle vyměnil rozečtenou knihu za ještě nezačatý úkol. Ve školním roce 1919/1920 Mircea Eliade uspěl se svým slohem na téma *Cum am simțit că se face primăvară?* (Jak jsem pocítil, že přichází jaro?), což Eliadeho přivedlo k psaní. Taky pochopil, že k literární tvorbě potřebuje inspiraci: „Připadalo mi, že jsem objevil tajemství: nemohl jsem psát, pokud jsem neměl inspiraci. A věděl jsem, co to znamená: byl to takový druh příjemné narkózy, která pohlcovala celou moji bytost ve chvíli, kdy jsem se upřeně díval na nějaký objekt nebo na jeden bod na stěně přede mnou. Byly to momenty či minuty bez počtu, ale ubíhaly bez toho, že bych vnímal jejich dobu. Cítil jsem pouze to, že jsem se ocítl v nějakém jiném prostoru, někde v mé blízkosti, někde přede mnou, a v tom prostoru se odehrával děj, který jsem měl vyjádřit.“⁹ Toho jara Eliade začal psát novely do tlustého sešitu, na jehož vrchní stránku napsal *Nuvele și povestiri, vol. I* (Novely a povídky I.). Nepochyboval, že je někdy vydá jako knihu.

V létě po druhém ročníku střední školy si Eliade začal připadat ošklivý. Hloupě ostříhaný, měl brýle s čím dál tlustšími skly, tvář poznamenanou akné... a došel k touze být často o samotě. V tu dobu začal psát *Romanul adolescentului miop* (Román krátkozrakého adolescenta), jehož námětem je dospívající jedinec a rozpolcenost jeho duše, jeho melancholie a neštěstí z představy, že by si měl toto životní období užívat. Namísto toho si přeje dostat se do další etapy života a začít „pravý život“.

Ve třetím ročníku si zamiloval hodiny chemie. V podkroví si vyhotovil malou laboratoř a ukazoval spolužákům drobné chemické experimenty. Profesor chemie Voitinovici zpozoroval Eliadeho talent na chemii a půjčoval mu klíče od školní chemické laboratoře, kde Eliade trávil svá odpoledne.¹⁰ O tom, jak usnul v chemické laboratoři a zdálo se mu, že objevil kámen mudrců, napsal ve čtrnácti

⁸ Op. cit., Eliade 2004, s. 44.

⁹ Ibid., s. 56.

¹⁰ Ibid., s. 60.

letech povídku *Cum am găsit piatra filosofală* (Jak jsem objevil kámen mudrců). Ta vyhrála první cenu a byla na konci roku 1921 publikována v časopise *Ziarul științelor și al călătoriilor* (Noviny o vědě a cestování), kde Eliade ukázal svůj spisovatelský talent.¹¹ Eliade se cítil hrdý, avšak význam snu pochopil teprve o pár desítek let později poté, co si přečetl knihu symbolismu snů od Carla Gustava Junga.¹²

Ve věku patnácti let si Eliade stanovil pár bodů, podle kterých se bude ve svém životě řídit. Například chtěl porozumět dialektice, aby se naučil správně argumentovat. Každý den chtěl přečíst jednu rumunskou knihu. Každý den chtěl přeložit kus z německé knihy a každé ráno se chtěl naučit tři francouzská slova. Každý den chtěl napsat minimálně deset stran literatury či odborných textů. Chtěl si nalézt čas také na hraní na hudební nástroje. Každý večer před spaním si chtěl přečíst stránku z nějaké teologické knihy...¹³ Zjistil ale, že potřebuje víc času a začal se okrádat o spánek. Každý den si nařizoval budík o dvě minuty dříve, až se dostal ke čtyřem hodinám spánku za noc. Občas nemohl usnout, ale nebral tuto nespavost v potaz. Párkrát dokonce omdlel, a když se probudil, nevěděl kde je, ani kdo je. Přesto o svých stavech nikomu neřekl.¹⁴

V té době měl pár kamarádů, kteří ho často přicházeli navštěvovat. Setkávání dalo vzniknout kulturní společnosti, v rámci které pořádali koncerty, přednášky s diskuzemi a divadelní představení. Spolku dali název *Muza*.

Eliadeho postupně opouštěla touha stát se uznávaným chemikem a začal se více zajímat o filozofii, orientalistiku a historii náboženství. Učitel latiny Nedelea Locusteanu pobídl Eliadeho ke studiu orientálních jazyků. Doporučoval mu zprvu hebrejštinu, díky které by mohl číst kabalistické texty. Eliadeho však mnohem více zaujala perština a sanskrt.¹⁵ V osmém ročníku Eliade přestal spolupracovat s tiskem *Ziarul științelor populare*. Místo toho jeho články vycházely v listech *Orizontul*, *Foaia tinerimii*, *Universul literar* a v *Lumea*, ve kterých psal o orientalistice, historii náboženství a o alchymii.¹⁶

¹¹ Op. cit., Eliade 1994, s. VI.

¹² Op. cit., Eliade 2004, s. 63.

¹³ ACADEMIA ROMÂNĂ. *Dicționarul general al literaturii române, E/K*. Editura Univers Enciclopedic, București 2004. ISBN: 973-637-070-4, s. 18.

¹⁴ Op. cit., Eliade 2004, s. 69.

¹⁵ Ibid., s. 91.

¹⁶ Ibid., s. 98.

V těžkém období maturitních zkoušek Eliade používal svoji „spirituální techniku“ vždy, když se potřeboval zbavit neklidu, strachu a zranitelnosti. Lehl si na postel a představoval si, že je v jednom ze světů, které ho fascinovaly. Objevil se například v Egyptě, Mezopotámii, védské Indii nebo ve starém Řecku a diskutoval s lidmi těchto zaniklých civilizací o filozofických otázkách, které zmenšily jeho osobní problémy natolik, že mu na nich přestalo úplně záležet.¹⁷

Roku 1925 začal Eliade chodit na filozofickou fakultu v Bukurešti. Chtěl chodit na kurzy pravidelně, jenže po prvních hodinách každého z nich tento názor změnil a chodil na fakultu už jen zřídka. Raději se učil sám ve svém podkroví. Po přečtení knihy *Educația voinței (Výchova vůle)* byl přesvědčen, že člověk může dělat cokoli, pokud chce a ví, jak svoji vůli kontrolovat. Zkoušel na sobě experimenty, protože věřil, že když ovládne sám sebe, otevře se mu cesta k absolutní svobodě. Šlo o překonání sebe sama. Jedl pastu na zuby, mýdlo či hmyz. Spal čtyři, maximálně pět hodin denně. Tehdy ještě nevěděl, že to, co dělá, jsou vlastně jógínské techniky, jejichž osvojení si prohloubil o tři roky později, když odjel do Indie.¹⁸

Na zkoušky z prvního ročníku přišel nevyspalý a neupravený a po zkoušce z filozofie mu vyučující Nae Ionescu doporučil, aby v létě chodil po horách bez knih.¹⁹ Samozřejmě, že vedle chození po horách stihl Eliade v létě hodně číst, zhoršil se mu zrak a vydal pár článků do časopisů *Revista universitară* a *Vlăstarul*. Mezi knihami, které to léto přečetl, bylo i historické dílo Nicolae Iorgy – *Sinteza*. Z knihy byl Eliade zklamaný, neboť v ní nebylo nic, co by dosud nečetl v jiných knihách tohoto historika a vyučujícího, kterého tolik obdivoval. Navíc dílo nepočítalo se změnami v orientalistické a antické historiografii, ke kterým před sepsáním nového díla došlo. Eliade reagoval tím, že napsal nelichotivou kritiku, kterou mu Iorga nikdy neodpustil.²⁰

Po předvedení svých fejetonů redaktorům časopisu *Cuvântul* začal s časopisem spolupracovat. Následně se stal redaktorem a získával 4000 lei za měsíc. V té době se často setkával s dívkou, kterou nazýval R[ica], ale jelikož považoval zamilovanost za slabost a za ztrátu svobody, nechtěl si připustit, že se zamiloval. Dvojice se scházela

¹⁷ Ibid., s. 103.

¹⁸ Ibid., s. 115.

¹⁹ Ibid., s. 118.

²⁰ Ibid., s. 120.

v Eliadeho podkroví a intelektuálně se obohacovala, avšak roku 1928 vytušil, že bude muset vztah ukončit kvůli jeho nadcházející cestě do Indie. Ve dne v noci byl zabrán do psaní románu *Gaudeamus*, v němž se s láskou směřující k záhubě vypořádával.²¹ Román ukončil svým odjezdem a R[ičinou] svatbou.

Jako téma své bakalářské práce si Eliade zvolil *Obrození italské filozofie*, protože, jak o sobě napsal ve svém životopise, byl naprosto uchvácen historií orientálních náboženství a indickou filozofií. Ve své práci chtěl vysvětlit panteismus, přírodní filozofii, mystiku a orientální spiritualitu. V dubnu 1927 podnikl svoji první cestu do Itálie.²² Odjel na tři měsíce do Říma, aby trávil čas v římských knihovnách a pracoval na své práci. Jednoho dne se mu v indologické sekci dostala do rukou kniha *A History of Indian Philosophy* od Surendranatha Dasgupty. Ještě v knihovně napsal dopis určený právě pro autora knihy, že by za ním chtěl přijet do Kalkaty. Tušil, že pro studium sanskrtu a indické filozofie by bylo nejlepší získat stipendium ke studiu na indické univerzitě, tak se ho na tuto možnost v dopisu ptal a druhý den dopis odeslal. Nepochyboval, že kdyby dopis neodeslal, jeho život by pokračoval úplně jiným způsobem.

Návrat do Bukurešti z Říma byl pro Eliadeho obtížný, jelikož si Řím velmi oblíbil. Složil poslední bakalářské zkoušky, ale bakalářskou práci nedopsal a posunul její obhajobu na podzim. V srpnu přišel Eliademu dopis s indickou známkou. Eliade ho s napjetím otevřel a četl, že tři roky v Indii by mu na poznání indické filozofie a naučení se sanskrtu nestačilo, a tak mu maharádža navrhuje stipendium v Kalkatě na pět let. Dopis Eliade četl několikrát a připadal si jako ve snu.

Dny před odjezdem do Indie byly pro Eliadeho obtížné. Musel si zařídit anglické vízum, které nebylo pro Rumuna jednoduché získat. Vedle toho se musel prát sám se sebou – denně si dopisoval s R[icou] a občas měl chuť všech svých plánů zanechat a být s ní, ale v hloubi duše věděl, že do Indie jet potřebuje. Cítil, že v Indii je nějaké velké tajemství, které na něho čeká, jakoby tušil, že patří k jeho osudu.

²¹ Ibid., s. 145.

²² Op. cit., Manolescu 2010, s. 281.

1.2. Život obohacený Indií

Eliade opustil Rumunsko 20. listopadu 1928 a cesta do Kalkaty mu trvala šest týdnů, ve kterých cestou navštívil Egypt a ostrov Cejlon.²³ Dasgupta Eliademu doporučil, aby zpočátku žil v nějaké anglo-indické rodině, protože na bengálský život si bude muset chvíli zvykat. Zabydlel se tedy u paní Perris a začal studovat sanskrt, bengálštinu a indickou filozofii. Takto bydlel dva roky, kdy dostával na začátku každého měsíce stipendium 90 rupií (přesně tolik, kolik potřeboval k zaplacení nájemného). Ze stipendia, které dostával z Rumunska, si mohl dovolit koupit si oblečení, knihy a cestovat.

Jedné noci se dostal společně se skupinou nedávno poznaných přátel do domu, kde se dalo kouřit opium za malé peněžní částky. Vrátil se do svého pokoje až ráno a necítil se v pořádku. Nepamatoval si, co se přesně stalo a co se nestalo, protože halucinace ještě nepřestaly. Stav nepominul ani po celém dni. Aby nemusel přemýšlet o sobě, začal psát *Isabel și apele diavolului*.

Dasgupta si Eliadeho oblíbil a chodil ho navštěvovat v domě paní Perris častěji a častěji. Situace vyústila v Eliadeho přestěhování se k Dasguptově rodině do kalkatské čtvrti Bhowanipore. Tato změna se udála 30. ledna 1930.²⁴ K večeri se usadil podle tamních tradičních zvyků na zem a jedl ve společnosti rodiny rukama. Cítil se, jakoby patřil do rodiny. Ke konci zimy odjel na několik týdnů poznávat sever Indie. Jel do Allahabádu, aby viděl hinduistickou pouť Kumbhamélu, která se koná jen jednou za dvanáct let. Několik dní zůstal ve svatém městě Váránasí, navštívil Dillí, Ágru, Džajpur a dále Lahore a Amritsar. Nebyla to Eliadeho první návštěva severu. Tehdy, na jaře roku 1929, bylo vše nové, ale teď už měl pocit, že proniká mezi indická tajemství, a že je vlastně doma. Žil v pravé indické rodině, začal mluvit bengálsky a Indii si zamiloval. Líbilo se mu na Indii snad všechno: příroda, počasí, lidé, jazyky a náboženství, způsob chování, oblečení, jídlo...

Začátkem května 1930 vzniklo v Indii nenásilné hnutí Mahátmy Gándhího. Gándhí byl 5. května uvězněn a konflikty mezi náboženskými komunitami se vyvinuly v masakry. Z těchto důvodů byla Kalkatská univerzita zavřena na dobu

²³ Op. cit., Academia română 2004, s. 18.

²⁴ Ibid., s. 18.

neurčitou a Dasgupta byl neklidný i kvůli strachu o Eliadeho svobodu. Báł se, aby se nezúčastnil nějaké manifestace, aby nebyl uvězněn. Neustále mu opakoval, že nepřijel do Indie, aby pomohl politickému uvolnění, ale aby se učil sanskrt a indickou filozofii.²⁵ Eliade sám ve svém životopise ale píše, že se snad ani nemohl žádné demonstrace účastnit, protože byl jediným bělochem mezi Bengálci. Lidé v tramvajích na něho běžně upírali opovržlivé pohledy a děti na něj křičely: „White monkey“ a někdy po něm házely kameny.

Bengálština byla pro Eliadeho obtížná, proto Dasgupta požádal svoji dceru Maitreyi, aby mu pomohla. Skamarádili se, Eliade doučoval Maitreyi francouzštinu a ona jeho zase bengálštinu. Společně překládali básně Rabíndranátha Thákura, kterého Maitreyi uctívala. Eliade tehdy pochopil, jak komplexně mohou indické ženy uctívat některé vybrané muže. Eliade se s Maitreyi setkával často. Vlastně to tak pro vzdělání obou chtěli i Maitreyini rodiče. Eliade si s opožděním uvědomil, že jsou do sebe dávno zamilovaní.

Maitreyi mu však jednoho dne oznámila, že rodiče zpozorovali, co se mezi nimi stalo a Maitreyi se ke svému zamilování se do Evropana musela přiznat. Následující ráno si Dasgupta zavolal Eliadeho k sobě, aby si promluvili a řekl mu, že musí odjet. Jeho věci budou transportovány zpět do domu paní Perris v průběhu dne.²⁶ Eliade proti své vůli odjel. Uvědomoval si, že společně s Maitreyi ztrácí celou Indii a Maitreyina a Eliadeho společná naděje, že se jednou vezmou, se rozplynula.

Eliade už poznal indickou filozofii dostatečně k tomu, aby věděl, jak těžké je pro člověka oprostít se od iluzí (iluze=mája). O Indii si vytvořil mnoho iluzí. Chtěl se stát pravým Indem, ale bylo mu jasné, že je potřeba všechny představy, tyto iluze, vypustit a znovu získat svobodu.

V říjnu roku 1930 odjel do Himálaje, kde se setkal se svatým mužem Svámím Šivánandou.²⁷ Ten mu povolil zůstat na nějakou dobu v ášrámu s podmínkou, že vymění evropské oblečení za žlutý či bílý plášť, že na nohou bude nosit sandály a že nebude jíst nic jiného než rostlinnou stravu, mléko a med. Takto se z Eliadeho stal na šest měsíců poustevník. Třikrát denně při zvuku zvonů si chodil pro jídlo: rýži,

²⁵ Op. cit., Eliade 2004, s. 185.

²⁶ Ibid., s. 190.

²⁷ Op. cit., Manolescu 2010, s. 282.

vařenou zeleninu, mléko a občas rýžové placky s medem. Koupal se v Ganze a rád si povídal s Šivánandou a dalšími svatými muži. V tomto období pronikl ještě hlouběji do indické filozofie a do sanskrtu, večer meditoval u břehu Gangy a snažil se nalézt a pochopit sám sebe. Po pár týdnech se mu začala rozjasňovat mysl. Najednou chápal, že vše, co se stalo, mělo smysl. V životopise vysvětluje své prozření o prožitých zkušenostech tak, že tím, že mu byla Dasguptou odepřena Indie historická, otevřela se mu právě brána do Indie věčné. Některé jógínské praktiky poznané v Himálaji se Eliade později pokusil vložit do novely *Secretul doctorului Honigberger (Tajemství doktora Honigbergera)*, kterou napsal roku 1939.

Po půl roce v ášrámu musel Eliade poustevnický způsob života opustit kvůli violoncellistce Jenny z Johannesburgu, která do ášrámu přijela s cílem najít absolutno. Svámí Šivánanda odcestoval, a tak Jenny chtěla, aby ji dále učil indickým filozofiím Eliade, který, ačkoliv neměl v úmyslu podnikat žádné zamilované dobrodružství, byl postaven jednoho večera před situaci, ze které, jak píše ve svém životopise, nemohl odejít neposkvřněn. Jenny mu otevřela dveře namalovaná a oblečená pouze v průsvitném sári a chtěla po něm zkusit tantru¹ v praxi.

Z Himálaje odjel zpět do domu paní Perris a pokračoval ve studiu indické filozofie. Pracoval na své diplomové práci o józe a chtěl psát komparativní historii jógických praktik. Brzy pochopil, že znalost sanskrtu, bengálštiny a jazyka pálí ke komparativní historii nestačí, a tak se začal učit tibetštinu. Učil se jí krátce, protože pak upřednostnil studium etnografie.

Odjel do Sáhíb ganž, kde žil týden mezi komunitou Santálců. Procházel se v okrajových částech Kalkaty a jeho zájem o domorodá společenství vzrostl. Sám Eliade píše, že porozumění spirituality indických kmenových společenství mu pomohlo porozumět také struktuře rumunské kultury. V kořenech hinduismu se nachází autochtonní element. Jde o uctívání bohyní plodnosti, které je mezi kmenovými společenstvími nejvíce přítomné. Co se týče rumunské společnosti, v jejím základě jsou Dákové, kteří mohou být ve víře srovnáváni právě s indickými kmeny, protože v jejich náboženství hrály hlavní roli bohyně plodnosti stejným způsobem.²⁸

²⁸ Op. cit., Eliade 2004, s. 207.

Celé léto dopisoval svoji práci o józe, pro kterou využíval dvě velké kalkatské knihovny a po nocích začal psát román *Petru și Pavel* (Petr a Pavel), který neukončil a velkou část zahodil. To, co zbylo, použil později pro román *Întoarcerea din Rai* (Návrat z ráje).

V tu dobu se Eliademu stalo něco paradoxního. Potkal mladého guru, který bydlel pár ulic od Ripon Street a který už o něm od první chvíle věděl, čím si prošel v Himálaji, a poznal v jaké spirituální fázi se nachází. Tento mladý člověk, který uměl perfektně anglicky, byl pro Eliadeho guruem jako šitým na míru. Přesně takového hledal v Himálaji...

Eliade si myslel, že zůstane v Kalkatě ještě dva, tři měsíce a pak pojedje do Himálaje. Přišel mu ale dopis od otce, který ho zasáhl přímo do srdce – že se musí vrátit do Rumunska kvůli povinné vojenské službě...

V prosinci roku 1931 se Eliade vrátil do svého podkroví a po vánočních svátcích nastoupil do kasáren, kde ve dne podstupoval výcvik a večer se v předstávách vracel na pobřeží řeky Gangy.

Po ukončení vojny, která trvala přibližně jeden rok, se Eliade scházel s přáteli a všem vyprávěl o Indii. Přivydělával si tím, že četl v rádiu dvakrát měsíčně dvacetiminutové texty o Indii, z nichž mnoho bylo roku 1934 publikováno v díle *India*, a díky nimž se Eliade proslavil. V Bukurešti se začal znovu cítit jako doma. Společně s Mirceou Vulcănescem, Paulem Sterianem a dalšími přáteli, mezi nimiž byl i jeden psychoanalytik, chystali večerní sympóziu pro širokou veřejnost. Chtěli mluvit o filozofii a psychologii a každý o tom, o čem měl znalosti. Byl to tak úspěšný večer, že ho museli ještě opakovat, protože prostory nemohly pojmout tolik dychtivých diváků.²⁹ Společnost mladých nadšenců si dala název *Criterion* a připravovala sympózia na každý týden, a to vždy s určitým kulturním tématem. Po sympóziu se ještě scházeli a dále diskutovali v kavárně Corso až do pozdních hodin. V encyklopedii literárního exilu *Enciclopedia exilului literar* literárního kritika Florina Manolesca je uvedeno, že pro Mirceu Eliadeho znamenal *Criterion* přechod

²⁹ Ibid., s. 236.

z univerzity do kultury, příchod intelektuála do arény a přímý kontakt s převážně mladým publikem, neboli přesně to, o co se snažili pařížští existencialisté.³⁰

Zároveň Eliade začal pracovat na románu *Maitreyi*, ve kterém poupravil realitu, kterou zažil. Změnil jména klíčových osob, o kterých román vypráví, i přesto by však mnozí jeho kaskadní přátelé rozpoznali, že se jedná o Eliadův osobní příběh. *Maitreyi* vyšla na začátku května 1933. Jediný, kdo měl ke knize výhrady, byl literární kritik a spisovatel George Călinescu, který přesto později Eliadeho sám označil za tvůrce tzv. exotického románu ve svém díle *Istoria literaturii române*. Mezi přáteli byl nejméně nadšený Mircea Vulcănescu, podle kterého knize chybí tajemství: „Řekne všechno a po přečtení nemůžeš dodat vůbec nic. Nemáš co komentovat.“³¹ Roku 1932 na konci června Eliade obdržel titul doktora filozofie Bukurešťské univerzity.³² Svoji doktorskou práci *Yoga. Psihologia meditației indiene* (Jóga. Psychologie indické meditace) psal v rumunštině a zhodnocen byl za ni latinsky: *Magna cum laude* (S velkou pochvalou)³³. Po jejím obhájení měl ještě práci přeložit do angličtiny či francouzštiny. Kdyby si vybral angličtinu, neměla by práce v Rumunsku skoro žádné čtenáře, a proto ji začal překládat do francouzštiny, což trvalo dva roky. Od listopadu 1933 začal učit na katedře Nae Ionesca. Později po dokončení a následném zveřejnění práce ve francouzštině byl Eliade pozván, aby vedl přednášku o józe v Indologickém Institutu na Sorboně. Od té chvíle byl považován, vedle dr. Jeana Filliozata, za světovou autoritu na toto téma.

Ještě během léta, než nastoupil před studenty na fakultě, se Eliade rozhodl dopsat román *Petru și Pavel* (Petr a Pavel), jehož první věty psal ještě v Indii. Rozhodl se jej přejmenovat na *Întoarcerea din Rai*. Příběh o Pavlovi, který miloval dvě ženy zároveň, je dalším kukátkem do Eliadeho soukromí, jelikož, jak přiznává ve svém životopise, po návratu z Indie se zamiloval do dvou rumunských žen, do Sorany a do Niny, a přál si, aby mohl žít s oběma. Ion Vartic popisuje v časopise historické a literární teorie *Revista de istorie și teorie literară*, že Eliadeho vztah s herečkou Soranou Țopou byl zkomplikovaný faktem, že měl pro Soranu cit i Eliadův přítel,

³⁰ Op. cit., Manolescu 2010, s. 282.

³¹ Op. cit., Eliade 2004, s. 252.

³² Op. cit., Manolescu 2010, s. 282.

³³ ELIADE, Mircea. *Noaptea de Sânziene*. Litera Internațional, București 2010. ISBN: 978-973-675-398-5, s. 11.

Emil Cioran.³⁴ Eliadeho slovy: „Po zkušenostech, které jsem nabyl v Indii, jsem se zase ocitl v labyrintu, a to již po méně než dvou letech strávených v Rumunsku. Myslel jsem, že jsem se naučil alespoň toto: už se nenechat oklamat přeludy a pastmi, které mi bude neustále splétat do sítě života Matka nás všech, mája (iluze). Nejenže jsem se nenaučil nic – ale ukázal jsem se ještě méně zodpovědným než tehdy v Indii.“³⁵ A v následujícím odstavci se vyjadřuje, že i přesto tušil, že to, čím prochází, má nějaký smysl, že se snaží dosáhnout nějakého cíle, který jednoho dne pochopí. Pavlovo řešení situace rozhodování se mezi dvěma ženami bylo jediné, a to sebevražda. Co se Eliadeho týče, měl pocit, že taky musí dojít k obrazné smrti tím, že se nebude stýkat s ani jednou z žen, které miloval. Toto léto vypadal Eliade, přes svoji velkou slávu, velmi zuboženě. Nejvíce starostí o něj měla jeho matka. Eliade se rozešel se Soranou, s Ninou se chtěl s bolestí v srdci také rozejít, ale nedokázal to. Naopak došel pocitu, že jeho životním úkolem je, aby byla Nina šťastná. Tohoto slibu, který si sám sobě určil, se držel. Také ale věděl, že Nina nebude žít dlouho.

Přestěhovali se spolu do bytu v blízkosti nádraží Gara de Nord. Eliade dokončoval *Întoarcerea din Rai* a aby pokryl náklady za bydlení, podepsal smlouvu na dva další romány, které napíše v roce 1934 a 1935.³⁶ Vedle toho ještě překládal, dělal korektury a přijímal všechny možnosti přivýdělnku. Na jeho první kurz filozofie na fakultě si ho přišlo poslechnout tolik lidí, že nemohl věřit svým očím. Po výkladu se mu dostalo velkého potlesku a trvalo ještě přes další půlhodinu, než mohl odejít, protože musel odpovídat na dotazy a na pozvánky.

Întoarcerea din Rai byla vydána na začátku ledna 1934. Tehdy se Eliade často vídal s Liviem Rebreanem, kterému se nově publikované dílo líbilo, avšak mu vyčítal uspěchanost, se kterou k dílu autor přistupoval. V té době byl zakázán časopis *Cuvântul* a ředitel časopisu Nae Ionescu byl zatčen. Též v lednu 1934 se Eliade s Ninou Mareş oženil.³⁷

Po tolika letech psaní realistické literatury Eliadeho začala znovu přitahovat literatura fantastická. V hlavě se mu utvářela představa o ženské postavě, která je třicet let po smrti. Jedná se tedy o ducha, kterého ale Eliade nechtěl připodobnit

³⁴ Op. cit., Manolescu 2010, s. 282.

³⁵ Op. cit., Eliade 2004, s. 258.

³⁶ Ibid., s. 275.

³⁷ Op. cit., Eliade 2010, s. 11.

duchům rumunského folklóru a ani mu nechtěl dát roli romantickou. Jedná se o ducha mladé ženy, který je nešťastný a tvrdohlavě nechce opustit pozemský život. Ducha věřícího, že může komunikovat s živými lidmi a že může zažít lidskou lásku. Tento příběh Eliade nazval *Domnișoara Christina (Slečna Kristýna)* a chtěl v něm poukázat na to, že jakékoliv vzpříčení se přirozenému vývoji dává prostor zlu. Toto dílo se po publikaci roku 1936 stýkalo s nařčením, že je pornografické, jelikož tou dobou exitovala kampaň proti pornografii, kterou založil tehdejší redaktor časopisu *Neamul românesc*, Georgescu-Cocoș.³⁸ Sám Eliade ve svém životopise píše, že si nemyslí, že by ve svých dílech využíval erotických scén k tomu, aby šokoval či aby svoji tvorbu zpopularizoval. Jeho intelektuální postavy, žijící často těžký život, se beznadějně uchylují k sexuálním výstřelkům proto, aby získaly život vysněný. Následně, v červnu roku 1937, oznamuje Ministerstvo školství, že Eliadeho vyřazuje z výuky z důvodu nemorálnosti.³⁹

V roce 1938 byl Eliade pronásledován a následně, 14. července, odveden do koncentračního tábora ve městě Miercurea Ciuc za svoji spolupráci s tiskem, který vycházel proti vůli vlády, a také z důvodu svého přátelství s profesorem Naem Ionescem.⁴⁰ Tou dobou bylo za svou činnost a za své politické názory zatčeno mnoho lidí. V táboře onemocněl a pro podezření na tuberkulózu byl převezen do nemocnice. Naštěstí se o tuberkulózu nejednalo a po zlepšení zdravotního stavu byl propuštěn na svobodu. V Manolescově encyklopedii je o Eliadem uvedeno, že 28. října 1938 podepsal prohlášení, že se zdrží „veškeré politické aktivity“.⁴¹

Roku 1940 byl třiatřicetiletý Eliade vyslán profesorem Rossetim na kulturní misi do Londýna. Mimo svou práci kulturního vyslance trávil čas v Britském Muzeu, kde četl a pracoval na *La Mandragore* (Mandragora) a *Le Chamanisme* (Šamanismus). Londýn se tehdy zmítal v průběhu druhé světové války a Eliade začal přemýšlet, že by odjel do Spojených států. Jednoho dne telefonovala z Rumunska Nina a oznámila mu, že zemřel profesor Nae Ionescu, což Eliadeho velmi zasáhlo. Ztratil svého mistra, svého duchovního vůdce, a uvědomil si, že v tuto chvíli mu již od odjezdu do

³⁸ Op. cit., Eliade 2004, s. 321.

³⁹ Op. cit., Manolescu 2010, s. 282.

⁴⁰ Op. cit., Academia română 2004, s. 25.

⁴¹ Op. cit., Manolescu 2010, s. 283.

Ameriky nic nebrání, a tak dne 10. dubna 1940 odjel. Rodině tvrdil, že se za rok, maximálně za rok a půl vrátí.

Odjel nejprve do Portugalska, kde se snažil sledovat britské zprávy o válce. Zmítal se tehdy v pocitu strachu z kolektivní smrti, kterou očekával. V září onemocněl chřipkou, které se ve vlhkém domě nemohl dlouho zbavit, na konci května dokončil knihu *Salazar și revoluția în Portugalia* (Salazar a revoluce v Portugalsku) a 10. června odletěl na dva roky do Berlína. Z Berlína se v Bukurešti jen na týden zastavil, protože musel zpět do Lisabonu.

V létě 1944 se zhoršil Ninin zdravotní stav. V posledních týdnech života přežívala díky transfuzím krve a zemřela ve spánku, 20. listopadu brzy ráno. Po její smrti se Eliade přestěhoval do portugalského města Cascaes a nějakou dobu nemohl číst nic jiného než Bibli a filozofická díla Kierkegaarda, Leva Šestova, Diltheye a Heideggera.⁴² Vedle toho sledoval dění války a trpěl nespavostí. Dostavily se i deprese, ale Eliade nechtěl tyto beznadějné stavy tišit pomocí prášků na spaní. Rozuměl svým pocitům jako smysluplnému procesu, kterým si musí projít, aby pokročil ke svému cíli, což bylo duchovní znovuzrození. Vedle transformace sebe samého si uvědomoval, že celý svět se nachází v přechodném stavu. Například Indie byla v té době na prahu nezávislosti.

Mezitím v Bukurešti, v říjnu 1944, byl Mircea Eliade vyřazen ze Společnosti rumunských spisovatelů. Oznámily to noviny *Scântea* (č. 39, 3. Října 1944), ve kterých byl prohlášen za ideologa legionářského hnutí a za obhájce Salazarovy diktatury v Portugalsku. Následovalo mnoho dalších článků směřovaných proti Eliadeho osobě, proto v té době byl jeho návrat do Rumunska nemyslitelný.⁴³

16. září 1945 dorazil Eliade do Paříže a užíval si svobodu, se kterou mohl číst novou literaturu. Ve Francii měla jeho doktorská práce na téma jógy velký úspěch, a tak se Eliade znovu hlouběji začtl do knih indické filozofie a na jaře 1946 vedl v Institutu indických civilizací přednášku. Jóga se stala populárním tématem a stejně tak i Eliadeho přednášky. Opakoval si sanskrt a začal se učit ruštině, aby mohl studovat díla ruských etnologů o Sibiřském šamanismu. Studium *Le problème du*

⁴² Ibid., s. 390.

⁴³ Op. cit., Manolescu 2010, s. 283.

chamanisme (Problém šamanismu) určené k doplnění díla o historii náboženství dokončil v létě 1946.

Pro Rumuny se rok 1947 uzavřel násilným odstupem krále Mihaie a vzrostlým počtem odcházejících intelektuálů ze země. V srpnu 1947 obdržel Eliade dopis od svého indického přítele, že pro něho našel pracovní místo v Bostonu. Jednalo se o místo učitele francouzštiny na Bostonské univerzitě. V říjnu se však k Eliademu donesla zpráva o přítelově úmrtí, a tak z amerického plánu sešlo a Eliade zůstal ve Francii. Musel přerušit kontakty s rodinou. Snažil se posílat rodině sem tam balíčky s jídlem či s malými obnosy peněz. To však přestal dělat ihned po tom, co se dozvěděl, že jeho sestra Corina byla kvůli balíčkům vyslýchána.

V Paříži Eliade poznal nové tváře zabývající se orientalistikou na prvním internacionálním orientalistickém kongresu a pracoval pro UNESCO, což mu umožňovalo zvat své přátele na večere a měl i čas chodit na procházky s Christinel. Christinel Cotescu patřila mezi Eliadeho rumunské přátele, kteří odešli do Paříže. Velmi si s ní rozuměl. Zamilovali se do sebe, 9. ledna 1950 byli úředně oddáni a přesně rok poté byli oddáni také církevně.⁴⁴ Církevní obřad se odehrál v bytě jedné rodinné přítelkyně v ulici Mignard a vedli ho dva kněží: jeden ortodoxní, druhý řecko-katolický.

Rok 1950 byl pro Eliadeho rok plný akcí, přednášek a kongresů. Mluvil například na téma „Rumunsko a Orient“, v Římě měl přednášky nazvané „Le chamanisme“ a „Le tantrisme et le chamanisme“.⁴⁵ V Amsterdamu se účastnil Internacionálního kongresu historie náboženství, poté v září ve Francii Kongresu psychologie náboženství. Pracoval na svých knihách a odpočinku se mu dostalo v březnu, kdy měli spolu s Christinel dostatek financí k tomu, aby si mohli dovolit odjet na měsíc do Itálie. Eliadeho slovy: „Jako vždycky, rytmické šplouchání vln, hvězdné nebe a ty tajemné zvuky, které mizí v dáli, mě přemístily do nějaké špatně rozpoznatelné minulosti: snad na plavbu po Dunaji a po Černém moři?... Nesnažil jsem se zjistit více. Byl jsem okouzlen tímto rychlým a blaženým znovunalezením minulosti.“⁴⁶

⁴⁴ Op. cit., Eliade 2004, s. 421.

⁴⁵ Ibid., s. 432.

⁴⁶ Ibid., s. 440.

Po návratu do Paříže mohl konečně dát k tisku své dílo, na kterém tak dlouho pracoval a byl na něj pyšný. *Le Chamanisme* představuje všechny druhy šamanismu charakteristické pro Sibiř a pro Centrální Asii, interpretované z pohledu hermeneutiky a historie náboženství. Eliade si byl jistý, že toto dílo bude zajímavé nejen pro etnology a historiky náboženství, ale také pro laické čtenáře.

17. listopadu 1952 dostal Eliade dopis od sestry Coriny, že 30. října zemřel jejich otec a týden před ním také strýc Mitache. Eliade se na nějakou dobu nemohl soustředit na práci a vracel se v myšlenkách do dětství s pocitem, že ztratil velký kus ze své minulosti. 17. prosince dokončil *Images et Symboles (Obrazy a symboly)* a v následujících dnech opustil Paříž na tři měsíce...

V roce 1954 Eliade dopsal knihu *Noapte de Sânziene (Svatojánská noc)*. V posledních dnech před dokončením se utápěl ve smutku a cítil dokonce fyzickou bolest, protože se nemohl postavit proti špatnému osudu hlavních postav knihy, osudu, který byl už předem dávno stanoven.

Forêt interdite (Zapomenutý les) je kniha, na které Eliade pracoval v dalším roce. Vyšla na podzim roku 1955. Tato kniha zmizela rychle z regálů knihkupectví, ve smyslu takovém, že lidi nezaujala a neprodávala se. Někteří Eliadeho přátelé a další čtenáři viděli důvod neúspěchu v tom, že má kniha příliš mnoho stran (640) a je psaná malými písmeny. Vedle toho jiní kritici přiznali, že se nejedná o román, který by lidi v dnešní době zaujal...⁴⁷ Eliade v knize *Memorii (Paměti)* tvrdí, že si s tímto neúspěchem nedělal velkou hlavu. Měl přeci velké úspěchy v mládí. Přesto dodává, že si tím potvrdil, že už bude psát romány jen pro sebe a Christinel a pro pár dalších rumunských přátel.

Rok 1956 mu připadal plodnější a úspěšnější, než rok předchozí. V lednu rok zahájil přednáškou v Mnichově, dále ve Frankfurtu a v Marburgu. Po návratu z Německa začal pracovat na *Das Heilige und das Profane (Posvátné a profánní)*. O úspěchu tohoto díla nepochyboval. Také dostal potvrzení od Chicagské univerzity, že dostane vízum jakožto *visiting professor* na akademický rok 1956-57. Jako témata svých přednášek si vybral „Patterns of Initiation“ (Modely iniciace), „Filozofia și

⁴⁷ Ibid., s. 464.

tehnicele yoga” (Techniky a filozofie jógy) a „Șamanismul în Asia și America” (Šamanismus v Asii a v Americe).⁴⁸

17. září 1956 se vydal s Christinel přes Atlantik. Strávili týden v New Yorku a 1. října zrána dorazili do Chicaga. Cítili se jako v úplně cizině, bez přátel, bez známých a neuměli si představit, že by v tomto proslulém městě měli strávit dalších 27 let... V květnu roku 1957 Eliade nastupuje do nové práce na Chicagské univerzitě.⁴⁹ Začátky v Americe byly obtížné. Christinel byla zklamaná, že jí lidé nerozumí a ona nerozumí jim, ač se anglicky učila a sám Eliade se také potýkal na prvních kurzech s problémy v porozumění. Kvůli strávenému času v Londýně měl britský přízvuk a občas byl slyšet i přízvuk francouzský, což způsobovalo problém ještě větší v případech odborných termínů, kterými se vyjadřoval, a tak zpočátku sály nebyly naplněné.

Jednoho zimního večera byl Eliade pozván na večeři děkanem Chicagské fakulty, který mu nabídl pozici rovnoprávného profesora na následujících 10 let. Eliade se tehdy ještě stále necítil v Americe jistý, ale po promluvě s Christinel nakonec s nabídkou souhlasil. Stal se nejen profesorem fakulty, ale též vedoucím Katedry historie náboženství.

V zimním trimestru vedl kurz o józe. Jóga nabývala popularnosti a sály přetékały. Co se týče kurzu o šamanismu, který učil na jaře, ten takovou popularitu u obecnstva v té době neměl, a tak toto téma předával jen malé skupině studentů. Sám Eliade se cítil přehlcený a unavený.

Na konci léta se Eliade s Christinel vypravili do Paříže, aby navštívili přátele a aby pokračovali cestu do dalších evropských měst, kde vedl Eliade své přednášky. Strávili poté další dva měsíce v Paříži a do Spojených států se vrátili 15. prosince. Vánoce oslavili v New Yorku a 1. ledna 1958 dorazili opět do Chicaga. Následující rok přinesl změny v systému výuky studentů. Šlo o to, aby si každý student našel svůj směr v historii náboženství, který ho nejvíce přitahuje, a poté už psal zkoušku a práci týkající se výhradně tohoto směru. Doktorandští studenti měli za povinnost naučit se jazyk té náboženské tradice, na kterou se zaměřili, tedy na buddhismus, hinduismus, islám, či náboženství Dálného východu a podle toho se učili sanskrt a pálí, arabštinu,

⁴⁸ Op. cit., Eliade 2004, s. 465.

⁴⁹ Op. cit., Manolescu 2010, s. 285.

čínštinu, nebo japonštinu. Eliade studentům opakoval, že ať už si vyberou jakýkoliv orientální jazyk, každý jim bude velmi přínosný...

Následující léto strávili v Paříži jen tři dny a odtamtud letěli do Tokia, kde Eliade prezentoval své vědomosti na jedné přednášce, na jednom semináři a zúčastnil se pár diskuzí se studenty. Poznával Japonsko, četl a cestoval. Na zpáteční cestě se zastavili na týden v Honolulu a užívali si pláží a exotiky.

Po dlouhé dovolené se navrátili do Ameriky, nejdřív do San Franciska a poté do Chicaga. Podzim a zima roku 1959 připadaly Eliademu jako mžik. Kromě univerzitních povinností připravoval novou edici knihy *Le Chamanisme* (Šamanismus) a vyšla též *Yoga: Immortality and Freedom* (Jóga: Nesmrtelnost a svoboda).

V následujících letech se ve svém psaní tématicky vracel do své vlasti. Psal o rumunských a evropských mýtech, o legendě Dragoše Vody, o baladě *Miorița* a o rumunském náboženském folklóru a to vše vyšlo roku 1970 pod názvem *De Zalmoxis à Genghis Khan (Od Zalmoxida k Čingischánovi)*. Navrácení se k bádání nad rumunskou spiritualitou a folklórem bylo pro Eliadeho prostředkem k tomu, aby v americkém *melting pot* neztratil svoji identitu.⁵⁰ Také měl chuť znovu napsat něco v rumunštině, a tak vznikla novela *La Țigănci* (Na cikány), kterou si Christinel přečetla s entuziasmem.

Na univerzitě v Chicagu publikoval společně s kolegy do časopisu *The History of Religions* a měl před sebou spoustu práce. Všechna jeho díla se ale od roku 1960 kvůli nečekané nemoci opožďovala. Vyšetření prokázalo, že trpí artritidou a od té chvíle musel polykat několik prášků denně. Četl Goetheho, Eckermanna, Nietzscheho. Potěšení mu přinesla kniha George P. Granta, *Philosophy in the Mass Age* (Filozofie v materiálním věku), ve které se lze dočíst: „Co se týče historie lidstva, musím se přiznat k velkému ovlivnění Mirceou Eliadem. Profesor Eliade pro mě představuje unikát mezi moderními odborníky na náboženství, a to nejen díky tomu, jak uchopuje fakta, ale také pro jeho filozofickou a náboženskou moudrost.“⁵¹ V Americe mohli s Christinel zůstat do roku 1961, poté se museli vrátit do Francie a

⁵⁰ Op. cit., Eliade 2004, s. 495.

⁵¹ Ibid., s. 502: „For what follows about the archaic man, I must express my profound dependence on the work of Mircea Eliade. Professor Eliade seems to me unique among modern scholars of religion, not only in his grasp of the facts, but also in his philosophical and theological wisdom.“

žádat o nová víza. V tuto chvíli už mohli žádat o vízum, které by již nebylo na dobu určitou. Měli radost, že se už nebudou muset každý rok vracet a ztrácet energii cestováním. Ale podle Eliadeho poslední věty v knize: „Osud rozhodl jinak.“⁵²

V úterý 22. dubna 1986 v devět hodin a čtyřicet minut Eliade umírá v Chicagské nemocnici ve společenství Christinel a svých přátel, kteří se u něho ve chvílích před smrtí střídali, mluvili na něj a četli mu z jeho knih. Ve středu 23. dubna 1986 ve dvě hodiny odpoledne byl spálen a na pohřbu v kapli Rockefeller Chapel zazněla mimo jiné slova z *Mitul eternei reîntoarceri (Mýtus o věčném návratu)*.

V závěru knihy *Memorii (Paměti)* se k životu Mircei Eliadeho vyjadřuje E. M. Cioran. Text s názvem *În sfrârșit, o existența împlinită* (Nakonec, naplněná existence) ukazuje úctu k mimořádné osobnosti, která nesla mezi svými přáteli nejméně balkánské rysy. Neznal to, že by nějaký svůj projekt zjednodušil či zrušil. Celý život hodně pracoval a snažil se vše pochopit. Co mu Cioran však lehce vyčítá je, že ač se Eliade zabýval historií náboženství, jemu samotnému náboženství chybělo. „Když jsem mu řekl, že *nepracuji* skoro nikdy, nechtěl a nemohl mě pochopit. Byl pro něho cizí veškerý nihilismus, a to i metafyzický. Ignoroval v nepředstavitelném měřítku veškerou lenost, nudu, prázdnotu a výčitky svědomí.“⁵³

⁵² Ibid., s. 499: „Destinul hotărâse altfel.“

⁵³ Ibid., s. 517.

2. Indická filozofie

Indická filozofie je jednou z velkých filozofií světa, jejíž počátky se dají nalézt již v době 900 př. n. l. v textech zvaných védy a upanišady.⁵⁴ Védy jsou texty védského náboženství, které bývá také nazýváno bráhmanismus. Bráhmanismus se později transformoval ve tři velké názorové soustavy – buddhismus, džinismus a hinduismus. Buddhismus a džinismus zavrhuje zprostředkování styku člověka s bohy a také odmítají védský panteon jako něco, co nemá pro duchovní život člověka a jeho spásu podstatný význam. Hinduismus je naproti buddhismu a džinismu bezprostředním následníkem védské ideologie a dědicem sociálního rozvrstvení obyvatelstva, v němž zůstává privilegované postavení vrstvě bráhmanů.⁵⁵ V hinduismu je zakódován celý vývoj indického myšlení, které zasahuje všechny oblasti lidského bytí. Hinduismus se díky svému přepestrému souboru myšlenek, názorů a postojů vymyká běžným představám o náboženství. Je to nábožensko-sociální struktura s různými náboženskými a filozofickými představami, které jsou začleněny do pevného rámce společenského řádu, do indického kastovního systému. V hinduismu najdeme uctívání zvířat, stromů a rostlin, řek a kamenů, uctívání konkrétních bohů, polobohů a démonů a také abstraktní pojetí boha jako absolutní reality.⁵⁶ Ve védách jsou obsaženy, kromě hymnů bohům a manuálům k obětním rituálům, spekulace o počátku existence a první zmínky o karmě a morálním řádu. Upanišady jsou filozofická pojednání o Absolutnu (*Brahman*), jehož pochopení je základem bytí a klíčem ke svobodě. „Stěžejní pro dosažení tohoto cíle je správné porozumění sama sebe (*Ātman*), což je podle některých textů totožné s *Brahman*.“⁵⁷

Dá se říci, že základem indické filozofie je *dharma*. Tento nábožensko-filozofický termín představuje individuální vnitřní zákon, podle kterého se člověk řídí tak, aby byly jeho činy v souladu s přírodou. Obecně byla *dharma* chápána jako soubor

⁵⁴ PERRET, Roy, W. *An introduction to Indian Philosophy*. Cambridge University Press, Cambridge 2016. ISBN: 978-0-521-61869-4, s. 8.

⁵⁵ ZBAVITEL, Dušan, MERHAUTOVÁ, Eliška, FILIPSKÝ, Jan, KNÍŽKOVÁ, Hana. *Bohové s lotosovými očima. Hinduistické mýty v indické kultuře tři tisíciletí*. Vyšehrad, Praha 1986. ISBN: 33-735-86, s. 99.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 15.

⁵⁷ *Op. cit.*, Perret 2016, s.8: „Crucial for the attainment of this goal is a correct understanding of the nature of the Self (*Ātman*), which according to some texts is identical to *Brahman*.“

pravidel, podle kterých musí hinduista, buddhista či džinista žít, avšak tato pravidla nejsou vnučována, ale jsou nabízena. *Dharma* vládne shora bez toho, aby řídila svět, je založena na osvědčených postupech a védy byly sestaveny podle zákonů *dharmy*.⁵⁸

2.1. Reinkarnace

Jednou z citlivých otázek je, co se stane s naší duší po smrti fyzického těla. Jsou lidé, kteří věří, že po smrti neexistuje nic. Pro křesťanství a islám je charakteristická víra ve věčný posmrtný život, který může být buď v nebi, anebo v pekle. Další možnost pohledu na smrt je reinkarnace, znovuzrození vědomí po smrti v novém těle, která je centrálním principem indických náboženství, hinduismu, buddhismu, džinismu a sikkhismu.

Klasický védský pohled je, že člověk se rodí znovu do tohoto či do jiného světa, dokud nedosáhne realizace sama sebe (*Ātman, Brahman*). Společně s realizací sama sebe přichází svoboda, osvobození od znovuzrození, neboli *móksa*.⁵⁹

Znovuzrolování podléhá zákonům *karmy*. Pokud má člověk těžký život plný utrpení, veškerou zodpovědnost si za takový život nese sám. Tento zákon nedává člověku vinu, ale naději, že vše špatné, co provede, může v příštím životě odčinit, a pokud to nezvládne odčinit v životě následujícím, má nekonečný počet šancí k nápravě dalším znovuzrozením. Lidská duše je věčná. „Nelze věřit v něco tak nemožného jako je počátek lidské duše.“⁶⁰ Pokud by byl nějaký absolutní počátek, potom by celé lidské břemeno nečistoty dopadlo na Boha. Pokud hřích přichází od Boha, proč by měl někdo trpět více než někdo jiný? Proč hladoví tolik lidí, kteří hlad nezpůsobili? Lepší vysvětlení je, že je zodpovědný za své utrpení každý sám. Každý je zodpovědný za následky svých činů. „Není nic jako osud. Nic nás nenutí do toho, co děláme. Co jsme provedli, můžeme odčinit.“⁶¹

⁵⁸ THEODOR, Ithamar, ZHIHUA, Yao. *Brahman and Dao: Comparative Studies of Indian and Chinese Philosophy and Religion*. Lexington Books, Lanham 2014, ISBN: 978-0-7391-7172-1, s. 67.

⁵⁹ LONG, Jeffery D., *Perspectives on Reincarnation: Hindu, Christian, and Scientific*. MDPI, Basel 2019. ISBN: 978-3-03897-535-9, s. 7.

⁶⁰ VIVEKANANDA, Swami. *The Complete Works of Swami Vivekananda*. Advaita Ashrama, Kalkata 1964, s. 329: „We cannot believe in such a monstrous impossibility as the beginning of the human soul.“

⁶¹ *Ibid.*: „There is no such thing as fate. There is nothing to compel us. What we have done, that we can undo.“

Veškeré vědomosti získáváme skrze zkušenosti. Člověk se něčemu učí, nejprve se musí soustředit na každý detail, avšak opakováním se činnost stane zvykem. Sami na sobě můžeme pozorovat, že naše tendence jsou výsledkem našich minulých činů. Dítě se rodí na svět s určitými předpoklady. Žádné dítě se nerodí jako *tabula rasa*. „Každé dítě přichází na svět se stovkami tendencí pocházejících z minulých vědomých činů.“⁶² Dítě s nečekaným nadáním toto nadání nezískalo v současném životě, proto se nabízí vysvětlení, že se tomu naučilo v minulých životech.

2.2. Askeze

Askeze je disciplína, která člověka vede k sebeovládání a umožňuje mu tak dosáhnout cíle, který si určil.⁶³ Určitá míra askeze je potřebná v každodenním životě, ať už se náš cíl týká čehokoliv. Bez této asketické koncentrace úsilí jsme nemilosrdně zmítáni vnějšími silami, našimi vlastními emocemi a náladami. Náš život je tak spíše reakcí na okolnosti, než akcí. Jedině asketický člověk je vnitřně svobodný.

Důležitou součástí struktury indické reality je *tapas*, což je vnitřní oheň. Podle rghvédy, jedné z véd, byl kosmický zákon a pravda zrozeny z vnitřního ohně. Tento oheň je spojený s biologickou koncepcí, s embryonálním zráním a s narozením, kdy může jedinec získat určité schopnosti. *Tapas* je kreativní, energetickou a transformativní silou, která může přetvářet vesmír. V jednom příběhu o stvoření světa z bráhmanské literatury se vypráví, že bůh Prajāpati existoval sám a praktikoval *tapas* k tomu, aby se rozmnožoval a také k tomu, aby se zbavil zla. Horkem se stalo, že z něho začala téct voda a z pórů jeho těla vycházely hvězdy. Jednalo se o proces, a proto je *tapas* ve védské literatuře spojován s trpělivostí, která se dá srovnávat s bohatstvím, a to jsou kvality, které může obsáhnout asketa. Stejně tak jako může vlastník materiálního bohatství toto své bohatství lehce ztratit, může se ztratit *tapas* lidskou nedbalostí, přehnaným potěšením smyslů nebo zlostí.⁶⁴ Tato podstata síly, která je spirituálně potentní, může být získána nebo ztracena, podle toho, jestli ji

⁶² Ibid., s. 330: „Each child comes with a hundred tendencies generated by past conscious actions.“

⁶³ WIMBUSH, Vincent L., VALANTASIS, Richard. *Ascetism*. Oxford University Press Inc., New York 1998. ISBN: 0-19-508535-3, s. 3.

⁶⁴ OLSON, Carl. *Indian Asceticism: Power, Violence, and Play*. Oxford Scholarship Online, 2015. ISBN: 9780190225315, s. 3.

člověk chrání před úpadkem, anebo ne. Pokud si člověk dokáže *tapas* udržet, může získat určité schopnosti, které mají jogíni. Osoba může nabyt nepřemožitelnost, poetickou inspiraci, dosáhnout nejvyššího bodu ve vesmíru a může získat schopnost porazit smrt a oprostít se z koloběhu životů (RV 10.183.1; AV 11.5.19).⁶⁵ Kromě umění překonávat utrpení spojovaného s normálním životem člověk získá moudrost, která je běžným lidem skryta, a taktéž získá kontakt s božskými bytostmi.

Asketický život svatých mužů neboli *sádhuů* či hinduistických mnichů je založený na kontrole těla a mysli, která předpokládá nějakou formu sebezapírání v jídle a ve spánku. Při držení neobvyklých pozic dochází k umrtvení různých částí těla, což vyžaduje přijetí bolesti. *Sádhuové* žijí v tichu nebo v celibátu, zřekli se svého postavení v běžném životě, oblékají se prostě a žijí často i bez pevného příbytku.

Asketismus zahrnuje odpoutání, popírání a disciplínu. Odpoutání se od těla, od ostatních lidí a od tužeb. Popření všeho, co by mohlo způsobit požitek jako je jídlo, oblečení nebo sex, a disciplínu, která se může mezi asketickými skupinami lišit.⁶⁶

2.3. Jóga

Aby byl člověk schopen jógy, musí se naučit správnému soustředění. Koncentrace je akce směřující ke stavu bytí, ve kterém se člověk soustředí pouze do jednoho bodu. Cílem lidské bytosti je soustředit se subjektivně a objektivně. Objektivní koncentrace se projevuje, když člověk věnuje pozornost nějaké činnosti, učí se nějakému povolání, věnuje se vědě či umění. Subjektivní koncentrace je věnování pozornosti mimo svět, Bohu, duši, nebi, náboženství, míru, věčnosti.⁶⁷ Pokud má člověk vyvinutou pouze koncentraci objektivní, stává se z něho praktický člověk a úspěšný podnikatel. Svět je pro něho však velmi materiální a není schopen se soustředit na nic jiného než na vydělávání peněz, potěšení a na světské záležitosti. I velmi chytrý a bohatý člověk může být duchovní mrzák. Pokud člověk není veden subjektivní myslí, je schopen vidět pouze různost a rozdílnost a je otrokem iluze (*mája*). Bůh je duchem

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid., s. 4.

⁶⁷ MUKERJI, A. P., *The Doctrine and Practise of Yoga*. The Floating Press, Auckland 2009. ISBN: 978-1-775410-81-2, s. 7.

a ti, kteří ho uctívají, by ho měli uctívat jako ducha a jako pravdu. „Božské království nepřichází skrze observaci, ale je v tobě.“⁶⁸

Pro vývoj koncentrace musí člověk trénovat svoji mysl, aby dokázal věnovat perfektní pozornost čemukoliv, na co se soustředit chce, a vedle toho ji musí trénovat, aby svoji pozornost uměl kdykoliv přerušit. Jde o to naučit se kontrolovat svoji mysl cvičením vůle.

Vědomá pozornost koncentruje a specializuje mentální energii. Aby se člověk stal jogínem, musí být koncentrován neustále. Musí studovat literaturu o józe, psychologii, metafyzice, musí tvrdě pracovat. Neupřímnost a polovičatost člověka oslabuje.

Kontrolovat myšlenky je důležité. Tak jako jídlo vyživuje tělo, myšlenky vyživují duši. „Podle toho, jak člověk myslí, takový je. Tělo není nic jiného než forma stvořená z myšlenek.“⁶⁹ Myšlenky utvářejí i atmosféru místa. Domy, města, kostely a vůbec všechny prostory mají svoji jedinečnou atmosféru vytvořenou z myšlenek těch, kteří tam žijí.

Vážnost, odhodlanost, odvaha, důvěra, držení se svého cíle a trpělivost jsou pravidla každého, kdo chce praktikovat jógu. „Tělo musí být kontrolováno myslí a mysl zase vůlí. Vůle je silná dost, ale mysl potřebuje být vlivem vůle posilována.“⁷⁰ V knize Swamiho Mukerji, *The Doctrine and Practice of Yoga*, autor předkládá cvičení, které pokud člověk zvládne, naučí se meditovat. Člověk zjistí, že soustředěním mysli může lehce ztratit pocit, že je v nějakém těle a udržet se v meditačním stavu i dlouhou dobu. Výsledky takového sebezapomnění jsou prohloubení intuice a inspirace.

Swami Mukerji ve své knize o józe dále předkládá i cvičení na fyzickou a mentální soustředěnost. V józe je běžné setrvat v nějaké poloze dlouhou dobu a udržet se bez hnutí. Tím člověk trénuje nejen své tělo, ale i svoji mysl. Cvičení osmé z Mukerjiho knihy člověka nabádá, aby chodil v noci ven, když je jasné nebe, a počítal hvězdy.

⁶⁸ Ibid., s. 8: „The Kingdom of God comes not with 'observation' but it is 'within' you.“

⁶⁹ Ibid., s. 19: „As a man thinketh in his heart, so he is. This is a literal truth. Your body is nothing but a Thought-Form.“

⁷⁰ Ibid., s. 58: „The body must be brought under the control of the mind; the mind under the direct control of the Will. The Will is strong enough, but the mind needs strengthening by being brought under the direct influence of the will.“

Důležité je soustředit se pouze na počítání a nenechat si proudit do mysli jiné myšlenky.

Člověk si potřebuje zamilovat cestu k cíli, ne jen dosažení cíle. Jóga je dlouhá cesta. „Miluj všechny, ale nebuď závislý na ničí lásce. Všechna síla je při tobě, ale dokud jsi žebrák, žebrákem zůstaneš.“⁷¹ Psychicky, mentálně a spirituálně je člověk takovým, jakým způsobem přemýšlí. Mysl vládne, tvoří a ničí. Myšlenky ovlivňují zdraví, okolnosti i prostředí. Myšlenky ovlivňují všechny ty, se kterými se člověk dennodenně stýká, i ty, kteří jsou vzdáleni. Myšlenky ovlivňují i ty, kterým říkáme mrtví, ale oni jsou naživu ve spirituální úrovni a jsou na některé osoby více či méně navázáni. Rozsah vlivu lidských každodenních myšlenek je obrovský. Myšlenky jsou absorbovány stromy, zvířaty, minerály a všemi materiálními objekty. Našimi myšlenkami jsou ovlivňovány stěny domu, oblečení, které nosíme, dopisy, které píšeme. Pokud dáte jasnovidci věc, která někomu patří, je schopen popsat vzhled, charakter, minulost i současnost tohoto člověka.⁷²

Jak ve své knize *An Introduction to Yoga Philosophy. An annotated Translation of the Yoga Sutras* píše Ashok Kumar Malhotra, jóga existuje už minimálně 2 500 let.⁷³ Jako filozofický systém se objevila mezi 500 a 200 lety př. n. l. a její hlavní myšlenky byly sepsány v textech zvaných Jóga sútry, jejichž autorem je indický mudrc Pataňdžali. Slovo *jóga* vychází ze sanskrtského *yuj*, které bývá nejčastěji interpretováno jako spojení dvou zdánlivě různých entit. Jedná se o podstatu lidské bytosti s podstatou vesmíru. V józe se spojují disciplíny filozofie, psychologie a vědy, aby poskytly způsoby, jak odhalit tajemství lidské existence.⁷⁴ V nedávných letech nabyla jóga značné popularity i mezi lidmi, kteří nepocházejí z Indie. Lidé různých věkových kategorií si jógu oblíbili z důvodu jejího prospěchu na psychické zdraví. Jóga zahrnuje jak velmi jednoduché fyzické a duševní cviky, tak i velmi komplexní cvičení, které prospívají tělu, mysli i duchu. Je tím pádem přístupná komukoliv, každý si najde úroveň a druh jógy, které mu v daný moment vyhovují. Základem je porozumění přirozeného bytí tady a teď.

⁷¹ Ibid., s. 78: „Love everyon but do not depend upon the love of any one. All Power is behind you. But so long as you are a beggar, a beggar shall you remain.“

⁷² Ibid., s. 81.

⁷³ MALHOTRA, Ashok Kumar. *An Introduction to Yoga Philosophy. An annotated Translation of the Yoga Sutras*. Routledge, New York 2017. ISBN: 978-0-7546-0524-9, s. ix.

⁷⁴ Ibid., s. 3.

Pataňdzali předkládá tři vnitřní zkušenosti, tři stádia koncentrace, která patří do základu učení jógy. Prvním je *dharana*, koncentrace. V tomto stavu je lidská mysl odtržena od vnějšího světa a je připravena soustředit se pouze na jednu myšlenku. Člověku přicházejí další myšlenky, úkolem je však udržet si tu původní. Druhé stádium je *dhyana*, meditace. V této fázi je člověk schopen udržet si myšlenku po dlouhou dobu, tím pádem je schopen snadno koncentrovat svou mysl jen na ty myšlenky, které si určí. Jediné rozptýlení, které přetrvává, je uvědomování si sebe sama. Jakmile mizí povědomí o sobě, člověk je plně ponořený do stavu kontemplace a nachází se ve stádiu *samadhi*, absorpce. Dosažením těchto tří zkušeností může člověk zažít stav absolutní kontroly nad svou myslí, *samjamu*.⁷⁵ Ve stavu *samjamy* může člověk odhalit svá vnitřní tajemství a získat nadpřirozené schopnosti.

2.4. Kult nenásilí

Zakladatelem hnutí nenásilí je Mahátma Gándhí, snad největší politický a duchovní vůdce Indie a indického hnutí za nezávislost. Hnutí nenásilí byla v Indii vedena Gándhím v letech 1917 až 1942 a měla hluboký ideologický a praktický účinek.⁷⁶

Své první zkušenosti s nenásilnými protesty získal Gándhí v Jižní Africe. Byl přesvědčen, že nenásilný odpor je jediná cesta k vyřešení konfliktu, ať už politického, sociálního, nebo osobního a vytvořil pro tento způsob odporu nové slovo *satjagraha*, aby ho odlišil od pasivního odporu.

Po návratu z Afriky řídil v letech 1917 a 1918 několik nenásilných hnutí týkajících se socio-ekonomických problémů ve státech Bihár a Gudžarát, které posílily jeho víru v to, že je jeho povinností přesvědčit Indý v celonárodním měřítku, aby použili nenásilný odpor proti nadvládě Britského impéria.⁷⁷ Gándhího hnutí byla navržena tak, aby narušila slepou spolupráci Indů, na které Britové záviseli. Zpochybnila tak podstatu britského imperialismu. Děti se mohly účastnit ranních procesí a zpívat, aby podpořily hnutí. Ženy i nevzdělaní lidé mohli uzavřít své obchody s cizími produkty,

⁷⁵ Ibid., s. 43.

⁷⁶ ROBERTS, Adam, GARTON ASH, Timothy. *Civil resistance and power politics: The Experience of Non-violent Action From Gandhi to the Present*. Oxford University Press Inc., New York 2009. ISBN: 978-0-19-955201-6, s. 43.

⁷⁷ Ibid., s. 44.

zatímco vzdělání bojkotovali britské školy a přestali pracovat na klíčových pozicích. Takováto masová hnutí se bez úplného násilí neobešla, ať už vůči Britům, nebo mezi Indy samotnými a úplné vyřazení britského vedení nebylo možné, ale povedlo se to alespoň dočasně v některých záležitostech. Celkově byla tato hnutí pro britské vedení značnou komplikací.

Nakonec to byla druhá světová válka, která přinutila Brity udělit indickému subkontinentu nezávislost, avšak Gándhího filozofie se stala důležitou součástí indického národa a ovlivnila mnoho osob z řad politiků či náboženských vůdců. Nenásilí vnímal jako základ dobrého lidského života. Věřil, že použitím správných prostředků k dosažení cíle bude i cíl lidsky v pořádku, zatímco použití násilí vede k děsivým závěrům, takže věřil, že *satjágraha* nejen že dosahovala politických cílů, ale také ovlivňovala obě konfliktní strany, chránila jejich integritu a vedla obě strany k uvědomění si vyšší pravdy.⁷⁸ Pravou sílu viděl v mentální a fyzické kuráži. Ta je udržována fyzickou a duševní disciplínou každého jedince, která ve svých nejvyšších projevech v nenásilném odporu bojuje se zlem. „V extrémních podmínkách ale cítil, že je násilný odpor lepší, než zbabělá nečinnost.“⁷⁹ Gándhího kampaně nenásilných občanských hnutí vzbudily více podpory než jakákoliv předchozí politická hnutí, ale je potřeba dodat, že politická strategie nenásilí je pravděpodobně závislá na historických specifikách konfliktních stran, na jejich charakteru a víře. Gándhí věnoval mentální práci celý zbytek života a zůstává celosvětovou ikonou a inspirací.

⁷⁸ Ibid., s. 47.

⁷⁹ Ibid., s. 49: „, But in extreme conditions he felt that violent resistance was better than cowardly inaction.“

3. Indické prvky v Eliadeho tvorbě

3.1. Tajemství doktora Honigbergera

Eliadeho dílo *Tajemství doktora Honigbergera* obsahuje pět fantasy povídek reprezentujících autorovo specifické myšlení, které je prolnuté indickou filozofií. Většina povídek je napsaná v první osobě, vytváří tak dojem, že se vypravěč všech aktivně účastnil či byl dokonce hlavní postavou příběhu.

První z povídek má stejný název jako titul knihy a v tomto příběhu bylo hlavnímu hrdinovi nabídnuto prostudovat knihovnu doktora Zerlendiho, který se zajímal o dokumenty týkající se doktora Honigbergera. Doktor Honigberger byl muž vzdělaný v mnoha oborech a více jak polovinu života prožil v Orientu, avšak v jeho životě bylo mnoho dosud nerozluštěných záhad, po kterých doktor Zerlendi pátral. Tajemstvími je opředen i život doktora Zerlendiho, protože jednoho dne zmizel a nikdo neví kam, ani jak. Hlavní hrdina, vypravěč příběhu, nebyl první, komu dala paní Zerlendiová svolení ke vstupu do knihovny a k pátrání po tom, jak mohl její manžel zmizet.

Když se vypravěč se starou paní Zerlendiovou setkal, poznal, že smrt vnímá jako velké ozřejmení všech skrytých významů, a ne jako pouhé ukončení života a obrácení se v prach. Eliade k tomu dodává: „Vždycky jsem dělil lidi do dvou skupin: v první byli ti, kdo pojmají smrt jako *konec* života a všeho tělesného, v druhé ti, kdo si ji představují jako *počátek* nového, duchovního bytí.“⁸⁰ V tomto výroku se ukazuje Eliadeho víra v nesmrtelnost duše, v reinkarnaci, která je vysvětlena v první podkapitole druhé kapitoly, zabývající se indickou filozofií.

Po několika dnech, které hlavní hrdina strávil bádáním v Zerlendiho knihovně, se stará paní Zerlendiová optala na záhady, o kterých se zmiňoval její muž, avšak Eliade píše: „Případy zdánlivé smrti, jóginského vytržení, levitace, odolnosti vůči ohni či neviditelnosti, na které poukazoval Honigberger a jimiž se doktor Zerlendi při svém studiu převážně zabýval, bylo zatěžko vysvětlovat někomu, kdo *teoreticky* nechápe

⁸⁰ ELIADE, Mircea. *Tajemství doktora Honigbergera*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1990. ISBN: 80-7021-023-0, s. 11.

možnost jejich uskutečnění.“⁸¹ Popsané případy jsou vyústěním askeze, které se věnuje druhá podkapitola kapitoly o indické filozofii. K asketickému životu se v Indii upíná řada lidí. Tito asketové se nazývají *sádhuové* a skrze trýznění se pokouší spojit se se zdrojem života. Nadpřirozených schopností dosahují však pouze v případě, že se zbaví svého ega a nezáleží jim na tom, aby těmito schopnostmi ohromovali druhé. Podstupují všelijaká fyzická utrpení, aby především sami sobě dokázali, že mají nad svým tělem vládu. Aby dokázali, že nejsou jen toto tělo, ale především nesmrtelná duše.

Asketické tendence měl i doktor Zerlendi. Slovy jeho dcery: „Otec vedl už několik let dost podivný, skoro asketický život. S nikým se nestýkal. Veškerý čas trávil jen v téhle knihovně a ve své ložnici, kde v noci odpočíval všehovšudy dvě hodiny na dřevěném lůžku bez matrací a bez polštáře. Oblečen chodil skromně, v bílých kalhotách, sandálech a lněné košili. To byl vlastně jeho domácí úbor v létě i v zimě. A v tomhle úboru, ve kterém by ani nevyšel na ulici, *zmizel*.“⁸²

Projevy nadpřirozených schopností se díky askezi začínají projevovat i u doktora Zerlendiho: „Propracoval se k tomu, čemu se odborně říká trvalé vědomí, k přechodu od uvědomělého stavu bdělosti k uvědomělému spánku bez jakéhokoli přeryvu. Vědomí normálního člověka je spánkem surově přeřato; nikdo si neuchová plynulost myšlenkového toku, když usíná, nikdo neví, že spí (nanejvýš si někdy uvědomuje, že se mu něco zdá), a nikdo ve spaní dál nemyslí.“⁸³

Jógínskou praktikou je meditace. Meditace je, podle indického mudrce Pataňdžaliho, který je považován za zakladatele jógy, druhé ze tří stádií koncentrace. Zkušenost meditace je schopnost soustředit se pouze na jednu myšlenku a tuto jedinou myšlenku udržet po dlouhou dobu. Meditaci Eliade skrze postavu hlavního hrdiny vysvětluje vlastními zkušenostmi: „Když jsem sledoval oheň a rozjímal o něm, *osvojoval jsem si ho*, pronikal v duchu do svého vlastního těla a v něm rozeznával vše, co je hořlavé. Nešlo tudíž o nějakou utkvělou myšlenku, nýbrž o *jednolitý* stav mysli, která se nerozptyluje různými směry, neupoutávají ji rozličné předměty, neodvádějí žádné vnější podněty či vzpomínky, jež někdy jako záblesk

⁸¹ Ibid., s. 23.

⁸² Ibid., s. 26.

⁸³ Ibid., s. 35.

vyšlehnou z podvědomí.“⁸⁴ V meditaci došel pokročilého stádia, dostal se tedy do stádia absorbce, ve kterém již mizí povědomí sebe sama. Je to možné potvrdit následujícím tvrzením: „A přitom jsem si také uvědomoval, že jsem se octl v jiném prostoru, v jiném světě. Svě tělo jsem už vůbec necítil; vnímal jsem jenom jakousi neurčitou horkost v hlavě, ale časem pominula i ta.“⁸⁵

Následuje pasáž, ve které Eliade sám vypráví o svém setkání se svatým mužem (*sádhuem*), který se vyjádřil: „...jaké je to vzrušující, když se člověk při určitých jógických meditacích setkává s dušemi spících lidí, které bloudí jako přízraky v prostorách spánku. Hledí pryč na vás s neklidem a nechápou, jak je možné, že vás tam potkávají při plném vědomí a bdělého.“⁸⁶ V kapitole o indické filozofii je vysvětleno, že dosažením všech tří stádií koncentrace může člověk zažít stav absolutní kontroly nad svou myslí. V tomto stavu, který se nazývá *samjama*, dochází k poznání. Cvičením *samjamy* se člověku vynořují utajené a nepopsatelné skutečnosti. Lze dojít například odhalení předchozích zrození, poznání času své smrti či poznání světů.⁸⁷ Poznáním světů může být myšleno mimo jiné poznání světa duší lidí ve spánku.

Ze Zerlendiho deníku se hlavní hrdina dozvídá o zdánlivé smrti. „Napřed jsem dosáhl kataleptického transu v deset hodin a probral jsem se až v deset večer; po celou tu dobu leželo mé tělo jako bezduché ve stavu, kterému se někdy říká zdánlivá smrt. Po nádechu v deset ráno tedy následoval výdech až v deset hodin večer. Těch dvanáct hodin se pro mě zhustilo jen na několik vteřin, po které trval pozvolný nádech a pomalý výdech před konečným procitnutím.“⁸⁸

V deníku doktor Zerlendi píše ke dni 5. února, že má od jisté doby *samjama* na celém těle. Eliade prostřednictvím hlavního hrdiny na to reaguje: „Tahle poznámka by mohla mít smysl, pokud doktor naráží na jistý text Pataňžaliho, který praví, že *samjamou na vlastním těle* se jógín stává pro ostatní lidi neviditelným.“ Pataňžali je považován za zakladatele jógy a na základě jeho Jóga súter, jógických pravidel, formulí, vznikla různá odvětví jógy. *Samjama* je sanskrtský termín, který zahrnuje tři

⁸⁴ Ibid., s. 36.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid., s. 39.

⁸⁷ JAROŠ, Zdeněk. *Patandžaliho jóga sutra*. Internetové vydání knihy, 2012 [cit. 2020-06-16]. Dostupný z WWW: http://arahat.unas.cz/cs/texts/jaros/jarosova_jogasutra_cs.pdf, s. 7.

⁸⁸ Op. cit., Eliade 1990, s. 47.

nezbytné zkušenosti k dosažení perfektní kontroly nad myslí. Jedná se o zkušenost *dharana*, plné soustředění a koncentrace, *dhyana*, meditace či kontemplace, a *samadhi*, božské propojení, nadvědomý stav, když mysl září pouze jediným předmětem, jako by zbavena sebe samé.⁸⁹ Ve stavu *samjamy* přichází stav poznání a mizí všechny iluze. Neviditelnost vysvětluje dvacátý první verš Pataňdžaliho Jóga sútry: „Při samjamě na tvar těla, když síla chápání je zadržena a spojení mezi okem a světlem je odděleno, přijde zmizení těla.“⁹⁰

Pokud člověk usiluje o nadpřirozené síly, ale nevybere si cestu asketickou a neodvrhne-li své ego, Eliade popisuje následky: „Už jsem slyšel o případech, kdy si ten, kdo se pokouší získat vládu nad okultními silami, nedokáže v daný okamžik uchovat veškerou jasnozřivost a vůli a tím se vystavuje nebezpečí, že se stane kořistí magických sil, jež svou meditací sám vyvolal.“⁹¹

Druhá povídka má název *Noci v Šúrámपुरu* a jejím hlavním indickým prvkem je iluze. Příběh je zasazen do indického jihu a vypravěč v něm, společně se dvěma přáteli, Bogdanovem a Van Manenem, zažije návrat do minulosti. Jedné noci putují autem v lese. Uslyší křik ženy o pomoc a vydají se ji hledat. Ženu nenajdou, ale dorazí k domu pana Nílámvary. Z jeho domu nepozorovaně odejdou a probudí se v lese druhého rána. Lidé, kteří je ubytovávali ještě před odjezdem do lesa tvrdí, že nikam neodjeli a neznají ani dům pana Nílámvary. Od lidí z města se dozvědí o tom, že dům pana Nílámvary existoval v minulosti a již je zbourán a žena, jejíž křik slyšeli, byla Nílámvárova žena Líla, kterou zabil její muslimský únosce.

Hlavní hrdina, vypravěč příběhu, vyprávěl svoji příhodu svatému muži svámímu Šivánandovi, aby s jeho pomocí přišel na některé záhady. Ten mu dal odpověď: „Žádná událost v našem životě, můj milý, však není *skutečná*. Všechno, co se děje v tomhle všehomíru, je *klam, iluze*. I Lílina smrt a manželův žal i to, že jste se vy, živí lidé, setkali s jejich stíny, to všechno je *klam*. A ve světě zdání, ve kterém žádná věc ani událost nemá pevnou podstatu, svou vlastní skutečnost, každý, kdo vládne silami, které vy nazýváte okultní, může udělat, co se mu zachce. Jistě, ani on netvoří

⁸⁹ Op. cit., Jaroš 2012, s. 6.

⁹⁰ Ibid., s. 7.

⁹¹ Op. cit., Eliade 1990, s. 52.

nic *skutečného*, nýbrž jen rozehrává novou hru iluzí.“⁹² Vypravěč připouští, že veškeré věci tohoto světa jsou klamné, ale předpokládá, že tyto iluze mají jistě své vlastní zákony, které jim dodávají zdání trvalosti. „Iluze a zdání podléhají zákonům, o kterých mluvíš, jen pro toho, kdo v tyto zákony věří,“ pokračoval svámí Šivánanda.⁹³ Svámí Šivánanda ovládl umění subjektivní koncentrace popsané v podkapitole s názvem Jóga druhé kapitoly o indické filozofii. Díky tomu dokáže věnovat pozornost mimo svět, Bohu, duši, nebi, náboženství, míru, věčnosti a není otrokem *máji*, iluze.

Ústřední postavou třetí povídky, *Velký muž*, je Ștefan Cucoaneș, vypravěčův přítel, který se již od mládí strachoval, že nevyroste. V dospělém věku zničehonic nabývá rozměrů obra. Každým dnem roste o pár centimetrů, mění se mu hlas a je nucen opustit své obydlí i svoji milovanou ženu a zmizet do lesa. Ztratil potřebu jíst, avšak stále rostl. Přiblížil se tak nebi – jak fyzicky, tak i duchovně. Nevysvětlitelný růst těla ústřední postavy nemá s indickou filozofií nic společného, je to pouze fikční prvek, který se ale dá chápat jako analogie k růstu duchovnímu. Asketičtí jogíni se musí odpoutat od běžného života s jeho strastmi i s jeho radostmi a pomocí sebeovládání se snaží dosáhnout vnitřní svobody. Povídka *Velký muž* ukazuje těžkosti, se kterými se člověk musí smířit při duchovním růstu. Tyto těžkosti jsou vyobrazeny v růstu fyzického těla.

V příběhu *U cikánek* se učitel klavírní hry Gavrilescu ocitne v domě cikánek, kde má uhodnout, která ze tří žen je cikánka. Kvůli tomu, že hned neuhodne, uplyne několik let, přestože jemu se zdá, že uplynul pouze jeden večer. Po návratu z cikánského doupěte nechápe, co se stalo a k cikánkám se vrátí. Tentokrát se setká s láskou svého mládí a čas se zase promění. V této povídce se vyskytuje aspekt iluze, *máji*, jejímž vlivem člověk zapomíná na svoji duchovní podstatu a stává se nešťastným v pomíjivém hmotném světě.

Poslední z příběhů *Nemladá mladost* začíná tím, že do starého pána uhodí blesk. Ten se ocitne v nemocnici a překvapivě se začíná zotavovat, a nejen to, dokonce mládne. Místo křehkého staříka z nemocnice odchází mladý vitální muž okolo třicítky. Jeho paměť je dokonalá, mluví spousty jazyky a pamatuje si všechny

⁹² Ibid., s. 98.

⁹³ Ibid.

přečtené knihy. Kvůli neslyšeným schopnostem ho pozoruje tajná policie, proto si změni vizáž a odstěhuje se do Ženevy. Doslýchá se o tom, že jeho případ není ojedinělý a že se zdokonalení lidských schopností po zásahu elektrinou již testovalo. Do Veroniky udeřil blesk u jeskyně a tehdy se rozpomenula, že je vlastně Rúpiní, dívka z kasty kšátrijů žijící právě v jeskyni na indickém území. Zнала indické jazyky a s panem Dominicem, hlavní postavou příběhu, si rozumí nejen kvůli Dominicově znalosti jazyků, ale také pro podobný zážitek, který jim oběma změnil život. A tak tráví čas společně, ale Rúpiní v Dominicově přítomnosti velmi rychle stárne. Můžeme se domnívat, že za to můžou rozdílné časy, v nichž se každý z nich nachází. Rúpiní svým dávným žitím dohání čas muže. Dohodnou se tedy na tom, že své životy oddělí. Rúpiní opravdu zase nabyde krásy a mladosti, avšak z Dominica se stane stařík v momentě, kdy se vrátí do kavárny Select, do které chodíval v pokročilém věku za svými přáteli. Návratem do tohoto místa se vrátí i v čase, z kavárny odchází unavený a starý a do hotelu již tu noc nedorazí.

V příběhu se vyskytuje profesor, který zkoumá záhadnou situaci. Vypráví panu Dominicovi o tom, jak vysvětluje Rúpininy dotazy: „Vždy pochopitelně začínám tím, že jí připomenu *máju*, velikou čarodějku, kosmickou iluzi. Není to v pravém smyslu sen, říkám, ale podílí se na přeludné povaze snu, neboť jde o budoucnost, tedy o čas, a Čas je povýtce neskutečný...“⁹⁴

Rúpinin případ zaujal indickou televizi a rychle o ní věděla celá Indie, jelikož: „Pro obrovskou většinu indických intelektuálů nebylo jasnějšího, názornějšího důkazu ve prospěch učení o stěhování duší: Veronika Bühlerová byla v některém z minulých životů Rúpiní.“⁹⁵

Mája je iluze, která mate člověka ve hmotném světě, který je podle indické filozofie plný utrpení. Čím více člověk touží po prožitcích hmotného světa, tím více se zaplétá do iluzí. Proto je potřeba naučit se subjektivní koncentraci a soustředit se na duchovní aspekty, které, na rozdíl od těch hmotných, nejsou pomíjivé. Iluzorní je i čas, který existuje pouze ve hmotném světě.

⁹⁴ Ibid., s. 224.

⁹⁵ Ibid., s. 226.

3.2. Isabel și apele diabolului

Dílo, které by se dalo do češtiny přeložit jako Isabel a ďáblový vody, je Eliadeho prvním publikovaným románem z roku 1930⁹⁶. Vypravěčem a zároveň hlavní postavou příběhu odehrávajícím se na jihu Indie je mladý doktor z Evropy, který se nastěhuje do rodiny, ve které ho všichni obdivují pro své znalosti. Příběh je evidentně inspirován indickými zkušenostmi samotného spisovatele.

Doktor je velmi citlivá bytost neustále hledající naplnění a smysl skrze vnitřní nepokoje. Snaží se objevit podstatu démonických sil uvnitř své duše, aby se jich mohl zbavit. Jeho sen je oženit se s nejstarší dcerou rodiny Axonových, u kterých přebývá. Mít vlastní rodinu s Isabel a žít jednoduchý život na farmě, a tak se vzdálit ze své intelektuální cesty, po které šel doposud. Příběh se však komplikuje dalšími postavami a událostmi, zasahujícími do vypravěčova pohledu na svůj sen. Doktor je postaven před rozhodnutí, zda-li se opravdu ožení s Isabel i přes odchody, smilstva a hříchy, ke kterým došlo. Doktor s Isabel do manželství vstoupí, přestože oba cítí tíhu, kterou si do vztahu nesou a příběh končí narozením dítěte, představujícím pro vypravěče světlo ve vší temnotě. Isabel po porodu umírá.

„Vítězství patří tomu, kdo zůstane lhostejný, netečný k radosti či k bolesti, nemající zájem o plod.“⁹⁷ K tomuto závěru vypravěč dochází, když přemýšlí o ženách. Jde o asketický přístup k životu, kdy cílem je soustředit se na své nitro a nenechat své instinkty pokazit vyšší záměr. Podobně je tomu při meditaci, kdy je cílem nenechat myšlenky, aby pokazily přítomný okamžik. Doktor si chce tento názor udržet, avšak démonické síly uvnitř něho působí a on musí sám sebe přesvědčovat o tomto svém závěru.

V tradiční indické společnosti se považuje za důležité, aby se mladá dívka vdala, avšak intimní kontakt je před svatbou tabuizován. Příkladem toho je Isabelina reakce na doktorův pokus: „Křečovitě jsem se zvedl, popadl jsem její tělo a mířil k lavičce na konci dílny, tam, kde jsem věděl, že nás v tuto dobu nikdo hledat nebude. – Co

⁹⁶ Op. cit., Academia română 2004, s. 22.

⁹⁷ ELIADE, Mircea. *Isabel și apele diabolului*. Editura Minerva, București 1993. ISBN: 973-21-0376-0, s. 16: „Victoria e a acelui care rămâne indiferent, nepăsător de bucurie sau durere, nepăsător de fruct.“

děláš? Co děláš? smála se a přitom měla slzy na krajíčku Isabel. Pobízely mě všechny hříchy. Myslel jsem si, že mě Isabel vábí. Ale v tom momentě mě Isabel nesnášela, upřímně mě nenáviděla, nesmírně, bezcitně, s odporem, s pláčem.“⁹⁸ Z indické perspektivy se považuje za vhodné provdat mladé dcery za majetné muže. To je patrné z vyjádření Isabeliny matky: „Paní Axon zasáhla rozhněvaně do řeči a řekla, že dívka není nikdy příliš mladá pro vážného nápadníka.“⁹⁹

V příběhu figuruje postava Lucy Rothové, intelektuálky a doktorovy přítelkyně, s níž doktor v běhu událostí sdílí své strasti týkající se jeho vnitřních nepokojů. Ta se vyjadřuje k evropským a asijským kulturám: „Asiaté mají nespočet hříchů; jsou krutí, někdy hloupí, často šílení, jindy špinaví; ale mají dvě skvělé vlastnosti: neidealizují ženu a nevěří v evoluci. Jistě, mají erotickou poezii, ale ta je kvalitativně a kvantitativně nedůležitá vedle té náboženské či filozofické... Ou! Jak nudné je všude a dennodenně číst a poslouchat to stejné o idyle nebo o cizoložství, o ženách a o humanitě, anebo o jedné z evropských kulturních manifestací infikované feminismem... Nezdá se ti? Tady si elita klade jiné otázky; znalost je opravdu ceněná; konání je respektované, ale ne uctívané; rozeznává se od sebe psychologie a duše...“¹⁰⁰

Indickým sociálním rysem je perspektiva, kterou jsou nazírány ženy. Jejich role je jasně daná. Mají se starat hlavně o domácnost a o rodinu. Slečna Lucy Rothová se této zvyklosti vymyká. Podle Isabel se slečna Lucy chová jako muž. „Isabel chápala zvyky mužů takto: bydlet sám v domě, zvat si domů své ženaté přátele, kouřit, pít likéry a učit na univerzitě.“¹⁰¹

Součástí jógy, které se věnuje třetí podkapitola druhé kapitoly, je pravidlo žít přítomností: „Každý spěchá, aby něco ukončil: den, noc, rok, práci, utrpení... Co se

⁹⁸ Ibid., s. 53: „M-am ridicat într-un spasm, i-am înșfăcat trupul și am pășit spre banca din fundul atelierului, acolo unde știam că, la acest ceas, nu ne va căuta nimeni. – Ce faci? Ce faci? rîdea și plîngea Isabel. Toate păcatele mă îndemnau. Credeam că Isabel mă chema. Dar în acea clipă, Isabel mă ura, mă ura sincer, vast, fără senzualitate, cu scîrbă, cu plîns.“

⁹⁹ Ibid., s. 116: „D-na Axon a intervenit, mîniată în glumă, spunînd că o fată nu e niciodată prea tînără pentru un soț serios.“

¹⁰⁰ Ibid., s. 97: „Asiaticii au nenumărate păcate; sunt cruzi, cîteodată imbecili, adesea nebuni, altă dată murdari; dar au două mari însușiri: nu idealizează femeia și nu cred în evoluție. Evident, au o poezie erotică, dar calitativ și cantitativ e infimă alături de cea religioasă sau filozofică... Oh! e obositor să citești și să auzi peste tot și în fiecare zi tot despre idilă sau adulter, despre femei și umanitarism, sau despre oricare manifestare culturală a unei Europe infectate de feminism... Nu vezi? Aici, elita își pune alte întrebări; cunoștința e adevărat prețuită; acțiunea e respectată, dar nu adorată; se face deosebire între psihologic și sufletesc...“

¹⁰¹ Ibid., s. 103: „Ceea ce Isabel înțelegea prin obiceiurile bărbaților era: de a locui singură o casă, de a primi prieteni căsătoriți, de a fuma, bea liquor-uri și a fi profesoară la Universitate.“

mě týče, převzala řeč slečna Rothová, když se naše komentování zklidnilo, já jsem si přikázala už dávno něco, čemu se dá říkat *pozornost* k životu.“¹⁰²

3.3. 50 de conferințe radiofonice: 1932-1938

Mircea Eliade měl rozhlasová vysílání pro rumunskou společnost a tyto projevy jsou uchovány v knize z názvu této kapitoly. Eliade byl v té době, od roku 1932, aktivní v kulturním životě Rumunska, a tak se stal důležitou kulturní osobností pro celý národ.

„Adrian Maniu byl tehdy ředitelem kulturního vysílání v rozhlase. Přes Ionela Jiana mi sdělil, že by mě chtěl poznat. Společně s Jianem jsem přišel do Rozhlasu v ulici Edgara Quineta. Ředitel mi navrhl, abych každý měsíc četl dva dvacetiminutové texty o Indii. Dostával bych 800 lei za přednášku. Přijmul jsem návrh s radostí, protože kromě skromného platu z *Cuvîntul* jsem jiné příjmy neměl a styděl jsem se ve svých 25 letech ještě žádat o peníze rodiče.“¹⁰³

Jedná se tedy o přednášky z doby od 11. ledna 1932 do 19. dubna 1938. Část z nich byla publikována v časopisu *Cuvîntul*, některé v dalších periodikách (*Familia*, *Criterion*, *Manuscriptum*, *Cronica* a další) a některé jsou shromážděny v Eliadeho díle *India*. Jedná se o sérii fragmentů o Indii napsaných v letech 1928-1931 v době, kdy Eliade v Indii žil.

Většina z přednášek představuje aspekty spirituálních cvičení a síly ducha, některé jsou dedikovány velkým osobnostem (Hasdeu, Dante, Unamuno a dalším), nebo se dotýkají náboženských témat. Do následujících odstavců jsem vybrala ty z přednášek, které se věnují indické tematice či životní filozofii a pohledu na svět Mircei Eliadeho.

Přestože jsou přednášky v knize řazeny chronologicky, dovoluji si zde pro větší systematičnost vytvořit kategorii cestovatelskou, historickou a filozofickou (ač se tato témata v přednáškách často prolínají), do kterých vybrané přednášky zařadím.

¹⁰² Ibid., s. 105: „Oricine e grăbit să sfișească: ziua, noaptea, anul, munca, suferința... În ceea ce mă privește, reluă miss Roth când comentariile noastre se potoleau, eu mi-am poruncit de mult ceea ce se poate numi *atenție* la trăire.“

¹⁰³ Op. cit., Eliade 2004, s. 240: „Adrian Maniu era pe atunci directorul programului cultural de la Radio. Îmi trimisese vorbă prin Ionel Jianu că vrea să mă cunoască. Întovărășit de Jianu, m-am dus să-l văd la Radio, în strada Edgar Quinet. Mi-a propus să citesc două texte pe lună, de câte 20 de minute, despre India. Primeam 800 lei de conferință. Am acceptat cu bucurie, pentru că în afară de modestul salariu de la *Cuvîntul*, nu aveam alte resurse și-mi era rușine, la 25 de ani, să mai cer bani de acasă.“

3.3.1. Cestovatelské přednášky

Přednáška *Apa cu flori și cadavre* (Ve vodě květiny a mrtvoly) líčí Váránasí, indické posvátné město, kterým protéká uctívaná řeka Ganga. Váránasí je speciálním místem, kam se Indové často stěhují těsně před smrtí, protože věří, že pokud budou jejich těla spálena právě tam a popel bude vsypán do Gangy, přeruší tak cyklus reinkarnace své duše a dosáhnou vysvobození. Vysvobození, *mókša*, je cílem každého, kdo věří, že důvodem znovuzrovnání je napravení chyb, kterých se v životě dopustil. Jelikož chyby podléhají zákonům *karmy*, tedy tomu, že všechny špatné skutky se člověku vrací, ač třeba v jiné podobě, člověk se narodí přesně do takové situace, kterou si zaslouží. Tímto je v Indii ospravedlňován kastovní systém. Lidé narozeni do nízké kasty se takřka nemohou povýšit do kasty vyšší, protože jim je předurčeno žít nízký život s mnoha strastmi, které by měly být chápány jako odčinění hříchů z minulých životů. *Mókša* přichází, jakmile jsou všechny hříchy odčiněny a člověk dosáhne realizace sebe sama (*Ātman, Brahman*). Tehdy se člověk již nepotřebuje zrodit znovu, je vysvobozen z koloběhu životů. Město Váránasí s jeho schopnostmi je proto místem svatým, které dává věřícím lidem svobodu.

Templul de aur (Zlatý chrám) přenesl posluchače či čtenáře do města Amritsaru, jehož Zlatý chrám je nejdůležitější svatyní sikhského náboženství. Eliade se v této přednášce vyjadřuje o kultu nenásilí. Otcem této životní filozofie je Mahátma Gándhí, indický politický a duchovní vůdce, který prosazoval řešení konfliktů mentální silou a ne za pomoci zbraní. Sikhové se inspirovali touto filozofií a ochraňovali svými těly strom, který nechtěli vydat policii, a tak zemřelo všech 500 mladých lidí, kteří se odmítali násilně bránit útokům. Sikhské chrámy jsou v Indii jedině, do kterých může za určitých podmínek vstoupit každý člověk. Hinduistické chrámy jsou totiž vždy určeny jen pro vybranou kastu a do některých se cizinec nemá šanci dostat.

Růžové město Džajpur, hlavní město indického státu Rádžasthán, je unikátní díky širokým ulicím otevřeným slunci a větru z poušti. Je to místo na první pohled orientální, s milými obchodníky, kteří lákají turisty, aby si zakoupili alespoň jednu drahou hedvábnou šálu, jinak by byli nezdvořilí. V Džajpuru existují domy tance, většinou vznešené, tajemné budovy, do kterých může turista vstoupit pouze se svým

průvodcem a musí být předem objednan. V těchto tajemných domech jsou vychovávány skupiny tanečnic. Dívky musí být zdvořilé, umí hrát na hudební nástroje, umí anglicky a ví, jak se chovat k jednotlivým kastám. Jim náleží přednáška *Dansuri în noapte la Jaipur* (Noční tance v Džajpuru). Tyto skupiny patří vůdcům, kteří od mužů vybírají peníze za objednaný tanec. Vůdci tanečnic se s muži scházejí předem, aby jasně stanovili, jaké druhy tance požadují a kolik jsou ochotni zaplatit. Dívky tančí v nejkrásnějších a nejdražších šatech a postupně se svlékají, až mají na sobě pouze drahé šperky. Hudba utichá a tanečnice za sebou zanechají dojem soch, které vzlétnou teprve až v momentě, kdy znovu zazní hudba.

V další přednášce Eliade vypráví o cestě na ostrov Cejlon a tvrdí o něm, že je to nejkrásnější ostrov provoněný květinami, na kterém ani spát nepotřebuje díky energii slunce a čistotě vzduchu. Cesta pokračuje do starobylého města Anuradhápura, ve kterém se nachází množství buddhistických klášterů. Město ho očarovalo a prohlásil: „Ať už pojeděš kamkoliv, na toto místo nezapomeneš.“¹⁰⁴

Přednáška z 5. srpna 1933 vyzývá posluchače, aby vstoupili do raměšvarámského chrámu, nejhonosnějšího ášramu drávidské Indie, zasvěcenému bohu Šivovi. Před vstupem je nutné sundat si boty. Při Eliadeho návštěvě byla obrovská chodba se sloupy pomalovanými scénami z indické mytologie částečně zakryta lešením, na kterém pracovali restaurátoři už několik let, aby odkryli nejkrásnější exempláře drávidské ikonografie. Eliade v přednášce dále sděluje, že bráhmani z jihu (z drávidské části Indie) jsou nejméně tolerantní a nejvíce fanatičtí z celé Indie. Jako i ostatní bráhmani jsou vegetariáni, avšak nejí ani ryby a vejce. Zrod vlastního hinduismu je spjat se vznikem jeho dvou největších sekt – šivaismu a višnuismu. Jejich vyznavači povyšují boha Šivu či boha Višnu na hlavního boha z hinduistického panteonu a právě k němu obracejí projevy bezvýhradné oddanosti.¹⁰⁵ Indické ášramy jsou zasvěceny určitým bohům a z důvodu mohutnosti šivaistických a višnuistických sekt je to právě bůh Šiva a bůh Višnu, kterým je zasvěceno ášramů nejvíce.

¹⁰⁴ ELIADE, Mircea. *50 de conferințe radiofonice: 1932-1938*. Humanitas, București 2001. ISBN: 973-50-0214-0, s. 57: „Oriunde vei pleca, n-o vei uita.“

¹⁰⁵ Op. cit., Zbavitel 1986, s. 100.

3.3.2. Historické přednášky

O Indii se dá mluvit jako o zemi mystické, plně neprobádaných míst, nepoznaných civilizací a neobjevených náboženství. Eliade v přednášce *Taina Indiei* (Tajemství Indie) hovoří o indické kultuře, která se rozvíjela skoro 6000 let a nebyla ve svém zdokonalování se příliš vyrušena nájezdníky, a proto si uchovala staré tajemství. Veškerá historie Indie je sepsána jejími sousedy, protože Indové sami, ve srovnání s Rumuny, kteří pečlivě zaznamenávali své úspěchy a tyto dokumenty pak náležitě uschovávali, nemají pro evidování historie cit. „Je bez pochyb, že tato země, která byla současníkem slávy Egypta, Babylónie, Persie, Řecka a Říma – a která je všechny viděla, jak upadají v zapomnění –, ukrývá nějaké tajemství ve svém životě a ve své spiritualitě.“¹⁰⁶ Narozdíl od Řecka či Říma, jejichž civilizace stavěly své základy na justici či na instinktu dobyvatelů, Indie si je stavěla na spiritualitě, tedy na tom, že pravda a duše jsou důležitější než jakýkoli dobytelský zájem. „Tato idea, že má duše vždy přední místo před světskými zájmy, není pouze stanovené mrtvé dogma. Naopak je hodně dynamická, neustále roste a obnovuje se.“¹⁰⁷ Případů, kdy lidé opouští materiální svět, je v Indii mnoho i mezi bohatými, zajištěnými rodinami. V Indii kulturu nerozvíjí stát, ale samotní občané, kteří darují obnosy peněz pro rozvoj myšlení. „Je to tak hluboký respekt k myšlení, jaký si ani nedovedeme představit.“¹⁰⁸ A tak si Indie zachovává kontinuitu, čerstvost myšlení a svobodu.

V rozhlasovém vysílání ze 7. prosince 1934 se navrátíme do doby před 6000 lety, abychom pochopili, nakolik vyspělá byla civilizace v údolí řeky Indus. Na počátku 20. století bylo objeveno starověké město Mohendžodaro a překvapilo archeology svými nečekaně komfortními domy, krásnými a praktickými. Obyvatelé Mohendžodara žili 4000 let př. n. l. a byli znalí agrikultury, drahých kovů a dokonce vytvořili písmo, které není dodnes rozluštné. Umělecké předměty nalezené na tomto místě jsou ukázkou toho, že árijové přicházející ze severu na jih Indie byli barbaři, kteří následně přebrali od této mohendžodarské kultury mnoho

¹⁰⁶ Op. cit., Eliade 2001, s. 68: „Fără indoială că țara aceasta, care a fost contemporană gloriei Egiptului, a Babiloniei, a Persiei, a Greciei, a Romei – și care le-a văzut pe toate apunând și date uitării -, fără indoială că ascunde o taină în viața și în spiritualitatea ei.“

¹⁰⁷ Ibid., s. 69: „Ideea aceasta, că spiritul primează întotdeauna asupra intereselor lumesti, nu este o simplă dogmă moartă. Dimpotrivă, este dinamică, în continuă creștere, în continuă reinnoire.“

¹⁰⁸ Ibid., s. 70: „Este un respect profund față de gândire, pe care noi nici nu-l putem bănuși.“

znalostí. „Nejzajímavější však na mohendžodarské civilizaci není umění, ale náboženství.“¹⁰⁹ Je řízeno ženskou silou, Velkou Matkou, která je symbolem plodnosti a úrody přírody. Árijská ani bráhmanská náboženství tuto bohyni Matku neznala. Znali ji kultury v Babylónii a ve Středomoří. V mohendžodarském náboženství taktéž existuje prototyp boha Šivy, který, přestože patří mezi hlavní božstva hinduismu, nebyl přítomen v posvátných védách, ani v bráhmanské literatuře. To znamená, že Šiva byl přejat árijskou kulturou od domorodých obyvatel. Ze sochy osoby v jogínské pozici, která byla objevena v mohendžodarských vykopávkách, vyplývá, že jogínské praktiky jsou staré nejméně 6000 let.

Přednáška, která byla rozhlasově vysílána 4. července 1934, je věnována T. E. Lawrencovi a jeho názoru o Arabech. Napsal o nich, že jsou snadno manipulovatelní, protože jsou natolik svázáni určitými idejemi, že se z nich stávají otroci. Lawrence se díky své znalosti arabštiny dostal na pozici pomocníka v novinářské redakci v Káhiře. Celé mládí studoval a zajímal se o arabské země, aby mohl své znalosti využít ve svém plánu osvobodit Araby od dominance Abdula Hamida. Lawrence působil, jako by neměl strach, protože měl v nitru jistotu, že dělá správnou věc. Několik let před jeho arabským dobrodružstvím měl totiž spirituální zážitek, který mu potvrdil, že všichni Arabové mají být sjednoceni. Eliade ukončuje přednášku větou: „Jeho energie a kuráž z něho dělají jednoho z mála hrdinů našeho století.“¹¹⁰ Tuto přednášku řadím mezi přednášky týkající se Indie, protože islám je po hinduismu druhé nejrozšířenější náboženství Indie a na indický subkontinent se dostal skrze arabské obchodníky, kteří se zpočátku usadili v indických přístavech a zakládali malé muslimské komunity. Tyto komunity se postupně zvětšovaly. Jedním z důvodů růstu muslimských komunit bylo, že mnoho hinduistických králů jižní Indie si muslimy najímalo jako žoldáky.

Za posledních 15 let se archeologie obohatila o dvě velká naleziště, díky kterým historie Bible vědecky roste, a také roste minimálně o 1000 let historie indické civilizace. *Noi cercetări asupra celor mai vechi civilizații* (Nové výzkumy o nejstarších civilizacích) je název Eliadeho přednášky, která je nahrávána 11. června 1937. Jedná se o objevení památek po civilizaci v Mohendžodaro v povodí řeky Indus

¹⁰⁹ Ibid., s. 106: „Dar nu arta de la Mohenjo-Daro este cel mai interesant lucru al acestei civilizații. Ci religia ei.“

¹¹⁰ Ibid., s. 95: „Energia și curajul său îl făc unul dintre puținii eroi ai secolului nostru.“

a o Ras Šamra v Sýrii. Mohendžodaro obývala vyvinutá civilizace, která na indickém území existovala již ve 4. tisíciletí př. Kr. Objevil ji roku 1922 indický archeolog Benerjel a ve výzkumu pokračoval Sir John Marshall. Lidé z Mohendžodara pravděpodobně mluvili drávidským jazykem, jehož piktografický zápis dosud nebyl rozluštěn. Árijové, kteří se přihnali na indické území, tam zajisté nemohli narazit na nějaké divoké obyvatelstvo. Naopak se tam setkali s prastarými národy, které dospěly k vysoce rafinované civilizaci. „Snad před více než před třemi tisíci lety existovala v údolí řeky Indus města s veřejnými lázněmi, se zděnými domy, s kanalizací a s paláci, jimiž bylo bez pochyb ohromeno i příchozí árijské obyvatelstvo.“¹¹¹ V nalezištích byly objeveny podobizny boha Šivy, jehož kult je v Indii živý dodnes a jógické praktiky jsou díky specifickým pozicím soch datovány již do doby mohendžodarských obyvatel. Eliade se zmiňuje i o nalezišti na severu Sýrie, kde francouzský archeolog objevil pevnost Ugarit a s ní pět úspěšných civilizací. Knihovna a velké množství uměleckých předmětů ukazují, že na této oblasti je patrný egyptský, asijský a mykénský vliv.

3.3.3. Filozofické přednášky

Într-o mînăstire pe Himalaya...(V himálajském chrámu...) navozuje pocit klidu v zasněžených horách za východu slunce. Pro hinduistického mnicha se život dělí na ten uvnitř hinduistického chrámu a na ten vně chrámu. Venku žijí lidé zahlceni marnivými touhami a iluzorními bolestmi. Eliade hovoří o hinduistickém mnichovi, nazývaném také svatým mužem či *sádhuem*: „Už celých 5 let Swámí Náráyan s nikým nepromluvil a své tělo si do ničeho nezahaluje. Poutníci chodí okolo jeho příbytku, vidí ho jak sedí s překříženýma nohama na verandě, jeho oči patří jen výšinám indického nebe a on, klidný a smířený, je sám se svými myšlenkami a se svou milostí, bez potřeby cokoliv sdílet s jinou duší.“¹¹² Sám a nahý prošel tibetskými horami, meditoval na ledu a sněhu, zná léčivé rostliny a říká se, že se stačí k jeho

¹¹¹ Ibid., s. 249: „Trei mii și mai bine de ani î. Cr., existau pe valea fluviului Indus orașe cu băi publice, cu case bine zidite, cu canalizări și palate care au uluit, fără îndoială, pe cuceritorii indo-arieni.“

¹¹² Ibid., s. 26: „De cincisprezece ani, Swami Narayan nu vorbește cu nimeni și nu își învește trupul cu nimic. Pelerinii trec prin fața *Kuttar*-ului său, îl văd stînd cu picioarele încrucișate pe prispă, cu ochii furați de înaltul cerului indian, senin și împăcat, singur cu gîndurile și harul lui, fără nici o putîntă de împărtășire cu alt suflet.“

příbytku přiblížit, aby se člověk začal uzdravovat. Dalším svatým mužem, o kterém se Eliade zmiňuje, je Swámí Juanananda. Ten zase vůbec nespí. Všichni svatí muži se vzdali radostí a hořkostí světa, nosí oranžová sárí nebo nic, někteří neustále meditují, někteří chodí po horách a lidé je za to uctívají. Eliade vypráví, že se v ášrámu oblékl do mnišského roucha a lidé za ním začali chodit s dary a s prosbou o požehnání. Na jeho dotaz, proč obdivují obyčejného člověka, se mu dostalo odpovědi, že neuctívají člověka v něm, ale to, že dokázal žít v horách mezi mnichy tak dlouho. Tuto trpělivost a čistotu mu musela darovat posvátná řeka Ganga. *Sádhuové* se snaží svojí striktní disciplínou dosáhnout moudrosti a odpoutáním se od potřeb svého fyzického těla získávají vyšší napojení na svoji duši. Asketismus je blíže popsán v kapitole zabývající se indickou filozofií.

Přednáška *Durga, zeiṭa cu cincizeci de scăfirlii* (Durga, bohyně s padesáti lebkami) představuje bohyni, která má desítky jmen, desítky podob a desítky aspektů. Často bývá vyobrazena v tančící poloze s lebkami v rukou, a krev, kterou je postříkaná, symbolizuje krutost jejích obřadů. Na náboženském festivalu, který se na její počest koná v říjnu, se pořádají rituální obřady, za kterých je obětováno mnoho koz. Tato bohyně se pod jmény Párvatí, Kálí-Černá, Mahádéví-Velká bohyně, Bhavání, Džaganmáta-Matka světa a dalšími objevuje v hinduistické mytologii jako choť boha Šivy, ale představuje také zcela samostatné božstvo zvané Šakti.¹¹³

Eliade nechápal, jak mohou mladí Indové bez odporu souhlasit s rozhodnutím svých rodičů o tom, s kým prožijí svůj život, a proto pozoroval indické rodiny a své poznatky shrnul do další z přednášek o svatbě - *O nuntă bengaleză* (Bengálská svatba). Pro Indý jsou narození, svatba a smrt zapsané v osudu. Eliade vysvětluje, že nevěsta, kterou si muž bere za ženu, je tatáž osoba, se kterou žil v předcházejícím životě. Životy byly tehdy rozděleny smrtí a v tomto životě pokračují ve své pouti. Tím se dá vysvětlit neiniciativní přístup indických žen. V tradičních indických rodinách se dívka o své svatbě dozví teprve několik dní před svatbou a svého muže poprvé uvidí až při svatebním obřadu. Aby nedošlo k odporu nastávajících, příbuzní z obou rodin se sejdou a vymění si fotografie chlapce a dívky. Důležitá je barva kůže. Zvyklost vybírat si partnera sám, jak je to v Evropě běžné, je v Indii odmítána,

¹¹³ Op. cit., Zbavitel 1986, s. 236.

protože mladí lidé nejsou posuzováni jako dostatečně zralí na tak důležité rozhodnutí. Láska začíná až po svatbě, ve chvíli, kdy se naplnil osud a může pomalu růst bez krizí a bez romantiky. To, čemu Evropané říkají láska, je v Indii nazýváno jako pomíjivá vášeň. Požadavky na nevěstu jsou následující: „Musí být ze stejné kasty jako chlapec, nesmí mít příliš tmavou pleť, ani nesmí být příliš chudá, měla by umět anglicky a být vzdělaná, měla by se umět postarat o domácnost a nesmí mít v rodině příbuzného zloděje, vraha nebo nemorálního člověka až do sedmi předchozích generací.“¹¹⁴ Eliade dále popisuje krásu a dramatickost rituálů bengálské svatby. Hosté přicházejí na obřad o hodinu dříve a čekají, ověšení jasmínovými věnci a ovonění vonnými silicemi vzácných dřevin. Ženy jsou oblečeny do sárí nejkrásnějších barev, avšak červená barva patří pouze nevěstě. Přichází do bílé barvy oblečený ženich a čeká na nevěstu, která je, zahalená do závoje, donesena na nosítkách za zvuku speciálního hudebního nástroje. Chlapec s dívkou si vymění prsteny, kněz jim propojí paže a vyřkne posvátnou formuli mantru, kterou jsou prohlášeni za manžele. Teprve v tuto chvíli může ženich nevěstu spatřit a nadzvedne závoj z obličeje tak, aby ji viděl pouze on. Následující dva dny pokračuje svatba dalšími zvyky, zákazy a příkazy. Muž musí prožít samotu, a tak svoji nevěstu znovu spatří až třetí den svatby, kdy je ona přinesena do jeho domu při západu slunce. Svatba je zakončena rituálem, kdy žena muži omyje nohy vonným olejem a ten mu poté z nohou otře do svých vlasů. Tyto zvyky nejsou překonané a i v současnosti se svatby uzavírají tradičním, po staletí ověřeným způsobem. Stále platí, že v Indii jsou synové ženění a dcery vydávány. Mezi hodnocená kritéria partnerů přibylo především ve městech kritérium úrovně dosaženého vzdělání. A to i v případě nevěsty, protože dnes už žena mnohdy chodí do zaměstnání. Rodiče v poslední době hojně využívají inzeráty, a jelikož hinduisté důvěřují astrologii, je důležité i postavení hvězd vyvolených partnerů.¹¹⁵

Přednášku *Revoluții religioase* (Náboženské revoluce) uvádí Eliade názorem, že každá náboženská revoluce je vždy spojena s individuální zkušeností a s životním

¹¹⁴ Op. cit., Eliade 2001, s. 37: „Să fie din aceeași castă ca și băiatul, să nu fie prea oacheșă, nici prea săracă, să știe englezește și să fie educată, să dea probe de pricepere casnică și să nu aibă nici un hoț, ucigaș sau imoral în familie, șapte generații în sus.“

¹¹⁵ ONDRÁČKA, Lubomír. *Mé zlaté Bengálsko. Studie k bengálskému náboženství a kultuře věnované Haně Preinhaelterové k jejímu sedmdesátinám*. ExOriente, Praha 2008. ISBN: 978-80-904246-2-3, s. 198.

rozhodnutím jedince. Buddha došel osvobození, když vyšel z domu a na ulici potkal člověka nemocného, člověka starého a člověka mrtvého. Tehdy pochopil, že život je jedno velké utrpení, a že pocit štěstí je pouze příležitost k utrpení, které přijde hned poté, co pocit štěstí vyvane. „Kdybychom lépe poznali životy dalších velkých náboženských revolucionářů – Lao-c‘a, Zarathustry, Orfea... – došli bychom k tomu, že základem přesvědčení byla vždy jejich intimní zkušenost, která byla probouzející a rozhodující.“¹¹⁶ Revolucionář se stává revolucionářem skrze čistě intimní proměnu, často nepřenosnou na někoho jiného, která mu kompletně změní životní hodnoty a důvod existence. Takový člověk se poté pokouší zprostředkovat svoji zkušenost svým následovatelům. „Vlastně jsou náboženství, jejichž hlavním cílem je jednoduše zopakovat zkušenost zakladatele: například úsilí každého muslima je mentálně si rekonstruovat a duševně zažít přesně tu rozhodující scénu z života Mohameda.“¹¹⁷ Náboženství zůstane revoluční, pokud zážitek zakladatele zůstane živý mezi věřícími. Z některých náboženství původně revolučních se stala náboženství oficiální. Revolucionář začíná negováním tradičních pravd oficiálního náboženství. Tyto negace mohou v některých případech jedinci zatemnit mysl, mohou způsobit nepochopení, anebo zničit tradiční významy. Do Indie přišel Buddha a nebyl spokojen s oficiálním náboženstvím – bráhmanismem ukotveným v posvátných textech, upanišádách. Bráhmanismus mu nedával odpovědi na to, proč existuje bolest a utrpení, proto základem jeho revoluce bylo nalezení vysvětlení na tyto otázky. Důvod bolesti viděl v touze a v závislosti na materiálních objektech. Pokud je důvod bolesti závislost, vyhrajeme nad ní tím, že se jí zřekneme.

Přednáška *Vinãtoare de crocodili* (Lov krokodýlů) přibližuje posluchačům kmenové společenství Santálců ve státě Urísa. Jedná se o divoké lidi, kteří si stále uchovávají své primitivní náboženství a svůj neárijský jazyk. Narozdíl od hinduistů nejsou vegetariáni. Přestože se živí převážně zemědělstvím, pro svoji obživu také loví ptáky, ryby a krokodýly. Jak lze vytušit z názvu přednášky, Eliade v ní hovoří převážně o lovu krokodýlů. Krokodýl je ale velký a uchovávat jeho maso Santálci

¹¹⁶ Op. cit., Eliade 2001, s. 47: „Dacă am cunoaște mai bine viața celorlalți mari revoluționari din istoria religiilor – un Lao-Zi, un Zarathustra, sau Orpheus... – am găsi la fundamentul mesajului fiecărui dintre ei aceeași experiență intimă, revelatoare și decisivă.“

¹¹⁷ Ibid., s. 48: „De fapt, sînt religii al căror scop suprem e pur și simplu repetarea întocmai a experienței fondatorului: de pildă, efortul oricărui credincios mahomedan e de a reconstitui mental și experimenta suflaștețe acea scenă decisivă din viața lui Mahomed de care am pomenit.“

neumí, proto mu krutě uřezávají ocas, každý den kus, aby vydržel při životě alespoň několik dní. Kvůli těmto a jiným praktikám, jako je například konzumace alkoholu, je na ně ze strany majoritní společnosti nahlíženo negativně. Santálci jsou jakožto kmenové společenství řazeni dle kastovních norem na dno společnosti a jsou považováni za zaostalé. Kastovní systém je v Indii stále aktuální, vyvíjí se již mnoho let a prvně byl zmíněn v nejstarším védském textu Rghvédu již okolo 1500 př. n. l.

Přednáška z 19. dubna 1933 s názvem *India nouă* (Nová Indie) je uvedena dojemem, který obecně o Indii mají Evropané. Tento dojem tkví v představě, že v Asii nedochází k reformám a k pokroku. Možná je to proto, že život v Indii působí pomalým dojemem a tradice mají navrch nad reformami. Ke změnám ale dochází a dynamičnost myšlení je výrazná. Dobrým příkladem je Mahátma Gándhí, sociální, etický a politický reformátor, jehož úspěchy mají větší váhu než úspěchy jiných moderních reformátorů. Gándhí prosazoval pluralismus náboženství a kvůli existující nesnášenlivosti mezi hinduisty a muslimy podstupoval pústy smrti. Na jeho narozeniny, 2. října, se v Indii slaví Národní den nenásilí. V srpnu 1947 dosáhla Indie nezávislosti, ale původně Britské indické království bylo rozděleno na hinduistickou Indii a muslimský Pákistán. Eliade se ve své přednášce zmiňuje o jednom studentovi, kterého se zeptal na to, co si myslí o Gándhiově národním hnutí. Ten odpověděl, že svarádž (=národní hnutí) za nezávislost od cizí dominance je nezbytná pro indickou metafyziku a mystiku, jejichž myšlenkou je, že se nikdo nemůže dostat do cesty, do pravdy a do svobody těm, kteří se vzdávají, jsou střídmi a obětují se pro osud země. „To, co zapůsobí na Asiata a zejména na Inda není ani tolik hloubka myšlení nebo krása vyjádření – jako žití života takového, jak sis ho sám určil.“¹¹⁸ Indický právník a politik Mótílál Néhrú žil bohatýrským životem a oblékal se jediné do smokingů z Londýna do chvíle, kdy podpořil myšlenky Gándhího. V tu chvíli se vzdal života v luxusu, oblékl si bílý hábit z konopné látky a veškerý svůj majetek věnoval Indickému národnímu kongresu. Jeho syn, Džaváharlál Néhrú, se stal klíčovou postavou v hnutí za nezávislost a cestoval vlaky pouze třetí třídou. Jak praví Eliade: „Mahátma Gándhí pozoroval, kolik milionů se denně vyplývá za cigarety. Vedle toho si uvědomoval, že tento drahý zlovyk je navíc nezdravý, a tak žádal Indii, aby

¹¹⁸ Ibid., s. 73: „Ceea ce impresionează pe un asiatic, și îndeosebi pe un indian, nu este atât adîncimea gîndirii sau frumusețea expresiei – cît exemplul vieții tale în concordanță cu cele spuse de tine.“

se cigaret vzdala a ti, kteří nemohou, aby kouřili domácí tabák. Indové jsou národ kuřáků jako snad všichni orientálci, a přesto, druhý den po vydání Gándhiova článku, nebylo v tak velkém městě jako je Kalkata vidět Inda s cigaretou v puse. A ženy vyhlásily stávkou hladovění až do chvíle, kdy přestanou jejich manželé, bratři a děti definitivně kouřit. Několik dní poté začaly anglické firmy s cigaretami propouštět své zaměstnance.“¹¹⁹ To je příkladem síly, kterou Indie skrývá. Radost z obětování se a z fyzického utrpení je důležitým aspektem pro spoustu indických filozofů.

Ce învățăm călătorind (Co se učíme cestováním) je přednáška z 29. června 1933. Cestování je vždy pozvánkou k přemýšlení. Při cestování se přemýšlí mnohem živěji a spontánněji, než při sezení v knihovně. Setkávání s cizími lidmi člověka nutí k přemýšlení bez stereotypních předsudků. Cestování způsobuje vyšší míru pozornosti k životu okolo tebe. Eliade cituje spisovatele Mihaila Sebastianiana: „Ve svém světě jsi odsouzen k jakési chronické necitlivosti, která není způsobena nějakým deficitem specifickým jen tobě, ale je způsobena zákonem, který ti nařizuje, aby ty věci, které vidíš příliš často, vlastně neviděl.“¹²⁰ Eliade dodává, že lidé, kteří cestují, bývají chráněni před nejhoršími hříchy naší civilizace, před dogmatismem, ustrnulostí a před omezeností.

19. srpna 1934 hovoří Eliade o kultuře, o potřebě ji zachovávat a zároveň neustále tvořit. Kultura je nejjasnějším ukazatelem národa. Kultura umírá tehdy, jsou-li elity národa neschopné kulturu tvořit. S kulturou tak umírá celý národ kvůli dezorientaci, chudobě či politice. Pro mladý národ je kultura neobjektivnějším potvrzením spirituálních sil, pro starý národ je tvoření kultury jeho historickým posláním. „Indie ztratila politickou nezávislost na 2000 let – a přesto si udržela plodnost spirituálního tvoření a pronikla do všech pěti kontinentů; naproti tomu Čína si udržovala politickou svobodu v plné šíři 25 let – a přesto nevytvořila skoro nic. Co vytvořily všechny ty jihoamerické státy kromě moderních tanců a fotbalových týmů? Politickou svobodu

¹¹⁹ Ibid., s. 74: „Mahatma Gandhi, observînd cîte milioane se risipesc zilnic pe țigări și socotind că acest viciu scump este în același timp și unul nesănătos, a cerut Indiei să renunțe la fumat, iar cei care nu pot, să fumeze numai tutun indigen. Indienii sînt un popor de fumători, ca mai toți orientalii. Totuși, a doua zi după articolul lui Gandhi, într-un oraș mare cum e Calcutta, nu se mai putea vedea vreun indian cu o țigară în gură. Iar acasă, femeile au desăvîrșit opera, nu prin violență, ci declarînd greva foamei pînă ce soții, frații, copiii nu vor renunța definitiv la fumat. Cîteva zile după aceea, agențiile engleze de țigări au început să-și concedieze funcționarii.“

¹²⁰ Ibid., s. 82: „În lumea ta de totdeauna ești condamnat la un fel de insensibilitate cronică, ce se datorează nu unei deficiențe specifice ție, ci unei legi care te obligă ca lucrurile pe care le vezi prea des, să nu le mai vezi deloc.“

nevyužily k ničemu.“¹²¹ Eliade se dále vyjadřuje k Rumunsku, že v něm chybí kulturní instituce. Z tohoto důvodu ti, kteří se navrátí ze studií v cizině, nic nevytvářejí, protože nemají prostředky, prostory a peníze bádát a potvrzovat či objasňovat kulturní hodnoty. Dále srovnává Rumunsko a Indii. V Bukurešti neexistuje pořádná knihovna, ale v Indii má každý druhý milionář vlastní knihovnu, laboratoř či výzkumný ústav. Kritiku dovršuje prohlášením: „I my jsme vyzvali rumunské milionáře četnými články a pořádanými přednáškami napodobit tato kulturní gesta, ale bez žádné odezvy. Můžeme snad doufat, že dnešní výzva přes rozhlas bude mít větší úspěch?!“¹²²

Následující přednáška patří modlitbě. Modlitba je nejryzejší čin náboženského života. V modlitbě se shromažďuje lidské drama, lidská bezmocnost a její naděje. V modlitbě je obsažen pocit, že jsme malí a vzhlížíme k Bohu. V primitivních společnostech se uctívalo Slunce, které přináší světlo a úrodu. Pocit oddanosti člověka Bohu, pramen náboženskosti, se objevuje v indické literatuře až ve spisu Bhagavadgíta, ve kterém je uctíván bůh Kršna. Tehdy se zrodil pojem *bhakti*, který znamená uctívání a oddanost konkrétnímu Bohu jako osobnosti, před kterou se člověk cítí nicotným. V Bhagavadgítě se Kršna, nejdůležitější ze všech inkarnací boha Višnu, zjeví zoufalému Ardžunovi a poučuje ho, že vedle vroucí oddanosti k bohu je i konání povinnosti bez ulpívání na výsledku činů prostředkem k dosažení spásy. Nabádá ho: „Konej dílo, jež jest tvým údělem, neboť čin je lepší než nečinnost... Konej činy prost ulpívání, Ardžuno!“¹²³

V rozhlasové přednášce z 26. dubna 1935 s názvem *Sentimentul morții în creștinism* (Vnímání smrti v křesťanství) Eliade vysvětluje úspěch a vítězství křesťanství nad jinými náboženstvími, kterých bylo v řecko-románském světě a v helénistickém Orientu hojně. Vysvětlení tkví v tom, že při příchodu křesťanství byly všechny ostatní směry příliš komplikované a křesťanství vneslo do náboženství lidský aspekt. Jelikož byl Ježíš synem Božím, byl spojovatelem božství a lidství. Pravda

¹²¹ Ibid., s. 98: „India și-a pierdut de 2000 de ani independența politică – și totuși creația sa spirituală s-a menținut tot atât de fertilă, și a pătruns peste tot în cele cinci continente; China, dimpotrivă, și-a căpătat cea mai deplină libertate politică de 25 de ani – și totuși n-a creat aproape nimic. Ce au creat toate acele republici sud-americane, în afară de dansuri moderne și echipe de fotbal? Libertatea politică nu le-a folosit la nimic.“

¹²² Ibid., s. 101: „Am invitat și noi pe milionarii români, prin nenumărate articole și conferințe, să imite aceste gesturi culturale. Dar fără nici un răspuns. Putem oare spera că apelul radiofonic de astă seară va avea mai mult succes?!“

¹²³ Op. cit., Zbavitel 1986, s. 176.

nebyla do té doby řečena tak jasně a tak lidsky jako v křesťanství, které přineslo znovu na světlo světa hodnoty lidské duše a lásky. „Smrt už není definitivní. Už není nicota, zmizení a prázdnota – ale je zastavení k odpočinku před Nesmrtelností. Smysl smrti je převrácen. Smrt už není vítězný protivník života, ale je to přechod jinam, skoro jako takový rituál. Skutečnost smrti ztrácí své pesimistické hodnoty, protože smrt už není znehybnění či pouhá larvální existence – jak si to mysleli lidé dříve – ale je to jakýsi most vedoucí k nesmrtelnosti.“¹²⁴ Eliade připomíná, že na rumunském území si gétští prapředci vypěstovali kult mrtvých v takové podobě, která se jinde nenajde. Milovali své zemřelé a věřili v nesmrtelnost duše. Na jejich počest se slavil a slaví svátek *Rusalii*. „Přežití tohoto kultu mrtvých na rumunském území je jedním z dokladů zázračné jednoduchosti křesťanství.“¹²⁵ To přejalo kult mrtvých a pouze ho transfigurovalo, pokřesťanstělo. Pokřesťanstěním ztratily příroda a smrt své staré pohanské významy a převzaly významy nové, revoluční a jednoduché. „Natolik jednoduché, že jim lidé po 2000 letech ještě stále úplně neporozuměli.“¹²⁶

Ve své přednášce 14. června 1935 se Eliade věnuje duševnímu vývoji a tvrdí, že většina dospělé populace se duševně zasekla ve věku adolescentů. Po biologické stránce se tito lidé vyvíjeli, avšak duševně si ponechali předsudky a formulace v takové formě, do jaké se vyvinuli do 15 let. Důvody k tomuto zastavení vidí Eliade hlavně ve špatné duchovní průpravě a poukazuje na špatný stav duchovního vzdělávání. Duše každého člověka někdy zažila momenty, kdy se cítila unavená a bez vůle. Každý ale také ví, co znamená samota nebo kontemplace, kterými se člověk oprošťuje od unavenosti a zakrnělosti. Například takový západ slunce, bouře nebo hvězdné nebe jsou výživou duše a je na nás, abychom se o svoji duši dobře starali. Závěrem lze říci, že jednoduchou meditací, tichem nebo kontemplací člověk udržuje harmonii ve svém nitru, a tak roste jeho duševní síla a vyspělost.

Následující přednáška navazuje na přednášku předchozí, která hovořila o důležitosti meditace a kontemplace pro duši člověka. Nyní je řeč o cvičeních, která si

¹²⁴ Op. cit., Eliade 2001, s. 115: „Moartea nu mai e acum definitivă. Ea nu mai e nimicire, evanescență, neant – ci un popas de odihnă înainte de Nemurire. Sensul morții e răsturnat. Moartea nu mai e adversarul victorios al vieții, ci e o trecere dincolo, aproape un ritual. Faptul morții își pierde valențele pesimiste, căci moartea nu mai e o încremenire sau o biată existență larvată – cum credeau cei vechi – ci e un pod către nemurire.“

¹²⁵ Ibid., s. 117: „Supraviețuirea acestui cult al morților pe pământul românesc este încă o dovadă de simplitate miraculoasă a creștinismului.“

¹²⁶ Ibid., s. 118: „Atât de simple, încât după aproape 2000 de ani oamenii încă nu le-au înțeles cum trebuie.“

může člověk s meditací a kontemplací plést. Může to být například automatické snění. Myslíme si, že když zavřeme oči a necháme myšlenky plout, kam chtějí, že jsme v meditačním stavu. To je ale chyba, protože jsme pouze v automatickém procesu, do kterého nezasahují tvořivé síly, tedy naše vůle a představivost. Jde pouze o mentální hru, ve které je člověk pasivní, je jen pozorovatelem. Automatické snění nám nedovoluje žít v přítomnosti. „Jdeme po ulici v jarním ránu a místo toho, abychom byli *přítomni*, abychom pozorovali a radovali se z rozkvetlých stromů, z čerstvého vzduchu a z cvrlikajících ptáků – necháváme se, slepí a hluchí, vláčet naším vnitřním filmem, který je sestaven z našich mentálních rozpoložení.“¹²⁷ Eliade dále tento stav vysvětluje, že my jsme *mysleni*, neboli myšlenky ovládají nás. A snad to nejsou ani myšlenky, co nás ovládá, ale spíše série mentálních asociací. Někdy je realita tak hrozná, že se život snaží jakýmkoliv způsobem, abychom z ní vystoupili. Automatické snění může být nástrojem našeho instinktu, který nás takto konzervuje. Důvodem je psychická ochrana, abychom nedávali pozornost například válce či nehodě, ale také nám brání činit rozhodnutí. Eliade uvádí příklad nebezpečného rozhodnutí takový, že se setkáme s někým, do koho se zamilujeme a přestaneme naslouchat svému instinktu. Náš instinkt nás chrání, ale vedle toho nemá zájem o to, aby se naše duše příliš vyvíjela. Je pravda, že skrze automatické snění unikneme špatné realitě a můžeme se cítit šťastnější, ale člověk by měl překonat tento automatismus a poznat život a realitu i přes to, že bude zpočátku trpět. Problém není v tom, že je člověk šťastný, ignoruje krutost a zanedbává realitu, ale v tom, že se udržuje ve falešné vyrovnanosti právě v realitě, kterou nevnímá. Skoro veškerý čas, který by mohl být využit k vývoji duše, je konzumován automatickým sněním. „Kdybychom alespoň čtvrtinu z tohoto volného času využili k vývoji své duše, stali by se z nás jiní lidé. Kdybychom věděli, jak meditovat, jak kontemplovat – místo toho, že se necháváme ovládat nesmyslnými obrazy a sterilními mentálními scénériemi – obdrželi bychom postupně vyrovnanost, po které touží každý člověk,

¹²⁷ Ibid., s. 126: „Mergem pe stradă, într-o dimineață de primavară, și în loc să fim *prezenți*, să observăm adică și să ne bucurăm de pomii înfrunziți, de văzduhul proaspăt, de păsările care ciripesc – noi asistăm orbi și surzi la filmul nostru interior, film pe care îl produce dinamica noastră mentală.“

dosáhli bychom smíření se světem, které je možná právě smyslem naší pozemské existence.“¹²⁸

Přednáška z 10. července 1935 se věnuje pojmům *meditace*, *myšlení* a *koncentrace*. Často se tato slova generalizují a zapomíná se na jejich výjimečné aspekty. Nejprve se Eliade věnuje slovu *myšlení*. Když se snažíme vyřešit matematický problém, říkáme, že *myslíme*. Stejně jako když se snažíme vzpomenout si na něco, tak *myslíme*. *Myslíme*, i když hledáme odpovědi na realitu smrti, *myslíme*, když se snažíme nalézt řešení globálních problémů. Z toho lze tvrdit, že existuje více druhů *myšlení*. Jeden z druhů *myšlení* je také *meditace*. *Meditace* je duchovní cvičení, kterým se, jak Eliade tvrdí v roce 1935, v moderním světě zabývá velmi málo lidí. Přestože spousta lidí o *meditaci* mluví, pouze málo z nich ví, co *meditace* skutečně je. „Lidé se obecně limitují v mentální oblasti života na světské problémy, na skutečnosti, které se týkají pomíjivého světa.“¹²⁹ A tak existuje hodně lidí, kteří si myslí, že *meditují*, ale oni pouze aktivně sní, a někteří pod tímto pojmem dokonce přemýšlí nad více či méně důležitými problémy. *Meditaci* se, podle největších mistrů vnitřního života, rozumí duchovní cvičení, kterým se člověk snaží přiblížit se základním realitám, na které často zapomíná, protože je chycen ve víru světa plného pomíjivých bolestí. Schopnost *meditovat* vyžaduje zodpovědnost, protože člověk se podívá přímo do tváře realitě. Bez *meditace* tkáme síť iluzí a nevidíme realitu jasně. S těmito iluzemi žijeme a neuvědomujeme si, že jsou to jen iluze do chvíle, kdy stojíme tváří v tvář realitě. Z iluzí nás může probudit samota. Tehdy si slíbíme, že budeme své duši věnovat více pozornosti, ale většinou na tyto sliby brzy zapomeneme. V životě zažíváme tolik bolestí, radostí a vášní, že nemáme čas věnovat se své duši, našemu štěstí. Štěstí se totiž plete s mnoha bludy. Nejčastější z nich je komfort. Proto ti, kteří hledají komfort, hojnost a touží po majetku za každou cenu, nikdy štěstí nepotkají. Šťastný může být jen člověk smířený s realitou a se sebou samým. *Meditace* je duchovní cvičení, díky němuž se člověk vrací do opravdové reality a dává své duši prostor, aby se rozvíjela. Nejlépe se *medituje* v

¹²⁸ Ibid., s. 129: „Dacă măcar un sfert din acest timp liber l-am folosi cum trebuie pentru creșterea noastră sufletească, am ajunge alți oameni. Dacă am ști cum să meditam, cum să contemplăm – în loc să ne lăsăm posedati de imagini fără rost, de scenarii mentale sterile –, am obține de timpuriu acea seninătate către care tindem orice om, acea împăcare cu lumea care este poate chiar sensul existenței noastre pămîntești.“

¹²⁹ Ibid., s. 132: „Pentru că, în general, oamenii moderni își limitează viața mentală la probleme mondene, la fapte și preocupări prea strîns legate de lumea trecătoare.“

tichu, o samotě a v přírodě a je to esenciální k tomu, abychom se našli a obnovili. *Meditace* dokáže člověka vymanit ze sítě iluzí a nutí ho poznat opravdový důvod existence. Odkázáním na kapitolu o indické filozofii, koncentrace je stav, kdy je lidská mysl odtržena od vnějšího světa a je připravena soustředit se na jedinou myšlenku. Meditace je druhá fáze koncentrace, ve které je člověk schopen udržet určitou myšlenku po dlouhou dobu. Pokud se člověk naučí meditovat, může se dostat do třetí fáze koncentrace, absorpce, kdy mizí povědomí o hmotném bytí sebe sama.

Podle Eliadeho slov ze dne 27. července 1935 přišel čas na to, mluvit o kontemplaci. V teologických, mystických a asketických pojednáních se kontemplací rozumí přiblížení se lidské duše Bohu. Mluvíme tedy o duchovním cvičení, díky kterému člověk pozná určité skutečnosti mimo smysly a neustrne. Skrze kontemplaci se dotkneme sami sebe, našeho neviditelného já. „Náš duševní život by rostl mnohem harmoničtěji, kdybychom věnovali několik minut kontemplaci namísto neustálého potýkání se s našimi strastmi a obavami... Tolik intelektuálů se snaží – díky knihám, zkušenostem, cestování – pojmout a vysvětlit si alespoň nějaký fragment života – a přesto kompletně zanedbávají životní realitu, tedy život jako skutečnost, jako jednotu.“¹³⁰ Po spoustě let studování života či duše někteří lidé prohlásí, že nerozumí ničemu. Celistvé porozumění se totiž nedá získat jinak než skrze kontemplaci.

V předcházejících přednáškách se Eliade zabýval tím, jak málo lidí umí meditovat a jak dojít kontemplace. Stejně tomu tak je i se samotou, o které hovoří nyní. Samota je velmi důležitá pro meditaci a pro vnitřní organizaci člověka. Ten, kdo nepozná samotu, zapomíná, proč existuje. Lidé zapomínají, že jsou smrtelní a limitovaní. Z toho vyplývají spirituální katastrofy moderního světa. Člověk, který neumí být o samotě, nemá silného ducha. Eliade tvrdí, že jakkoliv velká bolest zmizí po nějakém čase stráveném o samotě. Bolesti nemůžeme zapomenout, ale potřebujeme je přijmout a smířit se s nimi. Moderní lidé vynalézají všelijaké způsoby, aby na bolest zapomněli, ale není to dobře, protože bolesti mají svůj účel. Jakmile člověk bolest přijme, očistí se a posune se. „Lidé říkají, že byli sami – ale všechen tento čas četli,

¹³⁰ Ibid., s. 140: „Viața noastră sufletească ar crește mult mai armonios dacă, în loc să ne luptăm cu amănuntele, cu grijile, cu problemele și cu fanteziile noastre de toate zilele – am păstra numai câteva minute pentru contemplație... Atîția intelectuali încearcă – prin cărți, prin experiențe, prin călătorii – să pătrundă și să-și explice măcar un fragment al vieții – și totuși neglijează complet marea realitate a vieții, adică viața ca *fapt*, ca unitate.“

snili, nebo třeba zpívali. Izolovanost v pokoji či v lese neznamena samotu.“¹³¹ Kdyby se zredukovala jakákoliv filozofie, v jejím základě bychom našli smíření se se světem. Snažíme se poznat všechno, abychom se s tím vším smířili a mohli smířeně odejít z tohoto světa. Smíření je moderním člověkem opomíjeno, a proto utíká od samoty a bojí se jí. Člověk se o samotě musí podívat realitě přímo do tváře, musí přijmout bolest a osud.

Nikdy nebylo na světě tolik volného času jako teď. Proto také nikdy neexistovalo tolik možností zábavy jako teď. Sport, chození do kina, flirtování či čtení jednoduchých knih jsou příklady zábav, kterými vyplňujeme náš volný čas. Eliade říká, jinými slovy, že ze „ztraceného času“ se snažíme dělat „čas strávený příjemně“. Dále Eliade hovoří o krutosti času. „Proč snad trpíme tím, že neustále hlídáme, kolik je hodin? Proč tikání ručiček na hodinách určuje, jak bude bušit naše srdce?“¹³² Možná bychom mohli naše století charakterizovat *očekáváním*. Očekáváme vlastně stále nějakou událost v daný čas. Přitom v minulosti, když se vytvářely legendy o svatých, očekávání bylo vnímáno jako neklid. A co to znamená ztrácet čas? Eliade vysvětluje, že moderní člověk čas ztrácet neumí, jelikož ho konzumuje. Neustále se věnuje nějaké aktivitě tak, aby nebyl o samotě. Ztrácení času vidí Eliade jako prostor, ve kterém člověk může naslouchat. „Mluvil jsem o tom, že pokud určité jednoduché pravdy necirkulují a nevyživují současný život, je to proto, že ti nikdo nenaslouchá, nikdo neztrácí svůj čas, ale všichni jsou připraveni k odpovědi, všichni si interpretují to, co říkáš tak, jak chtějí oni – všichni vědí už předem co je v tobě a jak ty přemýšlíš. Lidé neumí naslouchat jeden druhému, a proto se znají tak málo.“¹³³ Měli bychom každému člověku věnovat alespoň pár chvil. Kdo ví, jestli tento člověk nezažívá tragédii, anebo snad nějaký zázrak? Lidem, kteří vědí vždy dopředu víc, než ty, uniká to nejpodstatnější, a to ty takový, jaký jsi. „Když doopravdy ztrácíš čas, když se vzdáváš dění a lidem tak, že je jen posloucháš a pozoruješ realitu takovou, jaká je,

¹³¹ Ibid., s. 159: „Oamenii spun că au rămas o zi singuri – dar de fapt în tot acest timp au citit, sau au visat, sau au cîntat. A te izola în cameră sau în pădure și a citi – nu înseamnă că ai fost singur.“

¹³² Ibid., s. 162: „Oare de ce suferim noi după indicația limbilor de oțel ale ceasornicului? De ce bătăile oricului ajung și bătăile inimii noastre?“

¹³³ Ibid., s. 163: „Spuneam că dacă anumite adevăruri simple nu circulă și nu nutresc viața contemporană, aceasta se datorește în bună parte faptului că nimeni nu te ascultă, nimeni nu își pierde timpul, ci toți vin pregătiți pentru răspuns, toți își interpretează spusele cum vor ei, toți știu mai dinainte ce se află în tine și cum gîndești tu. Oameni nu știu să se asculte unii pe alții, de aceea se cunosc atît de puțin.“

tehdy můžeš objevit věci, na které bys jiným způsobem přijít nemohl.“¹³⁴ Musíme se naučit nemít strach z času a nebýt jím posedlí. Musíme se naučit pracovat s časem tak, aby ten určený k práci byl co nejefektivnější a ten, který je volný, abychom uměli co nejlépe „ztrácet“.

V přednášce ze 14. listopadu Eliade hovoří o knihovnách a o knihách. „Je to velká škoda, že mezi našimi elitami je tak málo zvykem mít svoji osobní knihovnu. Lidé, kteří čtou, shromažďují a mají rádi stejné knihy, si mnohem lépe rozumějí.“¹³⁵ A pokračuje, že tito lidé by mohli společně snadno a přirozeně přemýšlet nad duchovnem a být tak tvůrci kultury. Knihy, které se čtou dokola, ne ty, které se přečtou pouze jednou, formují kulturu člověka a tedy kulturu země. Osobní knihovnu Eliade vystihuje slovy, že je to továrna na duchovní síly a na energii a stěžuje si na skromnost knihoven Velkého Rumunska.

V přednášce z 26. prosince 1935 se Eliade tématicky vrací k Indii, ve které, ačkoliv je hinduistická, se našlo místo i pro křesťanství. Křesťanství přišlo na indický subkontinent skrze katolické a protestantské misionáře. Ke křesťanství konvertovali hlavně lidé z těch nejnižších sociálních vrstev. Ti, kteří byli hinduismem zařazeni mezi ty, kteří nemají naději dosáhnout *móksi*, vysvobození z koloběhu životů, byli upřímně rádi za možnost konvertovat na křesťanství. Mohli svobodně chodit do kostela a modlit se s pocitem rovnoprávnosti vedle ostatních a získali více sociálních práv. V roce 1935 Eliade uvádí počet nedotknutelných (nejnižší sociální vrstva) v Indii na 60 milionů, z nichž 4 miliony lidí konvertovalo ke křesťanství. V knize zápisů Eliadeho přednášek Eliade přichází s myšlenkou: „Pokud by mezi křesťanskými misionáři byli také pravoslavní, křesťanství by se zcela jistě rozšířilo po Indii ještě více, jelikož východní pravoslavné křesťanství by odpovídalo indickým spirituálním představám.“¹³⁶ Indové jsou národem velmi náboženským a v jejich mentalitě nacházíme potřebu uctívat a projevovat tuto úctu alespoň určitou mírou askeze. Pohodlné sezení v lavicích, čtení pod světlem lampy a zpívání se sborem,

¹³⁴ Ibid., s. 164: „Cînd îți pierzi cu adevărat timpul, cînd te abandonezi întîmplărilor sau oamenilor, nefăcînd nimic altceva decît să ascuți și să privești realitatea în față – atunci ți se descoperă lucruri pe care în nici un chip nu le puteai afla altminteri.“

¹³⁵ Ibid., s. 176: „Este un mare păcat că obiceiul bibliotecilor personale este atît de pușin înrădăcinat în elitele noastre. Oamenii care recitesc aceleași cărți, oamenii care adună și iubesc aceleași cărți se înțeleg mai firesc și mai imediat între ei.“

¹³⁶ Ibid., s. 182: „Dacă ar fi existat și misiuni ortodoxe, fără îndoială că creștinismul s-ar fi întins vertiginos în India – căci indienii ar fi înfîlnit în ortodoxie creștinismul răsăritean, care ar fi convenit structurii lor spirituale.“

kteře zavedla katolická a protestantská cířkev tedy není úplně podle Indova vkusu. Pravoslavná cířkev tyto asketické aspekty splňuje, proto mohla Indy spíše oslovit. Největší propagandu křesťanství v Indii dělал Mahátma Gándhí. „To on měl jako první kuráž otevřeně mluvit o Ježíši a o Novém Zákoně na jakémkoliv shromáždění, ať už mezi hinduisty, muslimy či mezi nedotknutelnými.“¹³⁷ Citováním z Bible častokrát Gándhí smířil politické pűtky. Jeho hnutí nenásilí nebylo ani tolik politické, jako duchovní. Jakkoli paradoxně to působí, jediná spirituální revoluce v duchu křesťanství, ke které doposud na světě došlo, je Gándhího hnutí nenásilí. Taktika nenásilí, která spočívá ne v podřizení se, ale v nasazení všech duchovních sil proti vůli tyрана, byla zcela zřejmě inspirována slovem Ježíšovým. Křesťanské hodnoty se tak díky Gándhího hnutí dostaly hlouběji do indické mentality.

Přednáška z 11. dubna 1936 nese název *Maica Domnului* (Matka Boží). Úcta k Matce Boží pochází z Východu. Tam byly žena a matka vždy považovány za Boží zázrak na zemi. Žena symbolizovala světlo, dobrotu a plodnost. Právě z Východu se šířily ty nejsilnější kulty Velké bohyně, bohyně Matky již od předkřesťanské doby, jejíž kult byl spojován s úrodou.

Přednáška z 31. května 1936 defínuje označení *intelektuál*, které si lidé často pletou s představou někoho, kdo je vystudovaný a pracuje v oboru. Podle Eliadeho je intelektuálem v první řadě někdo, kdo se zabývá duchovními hodnotami. Intelektuál je bojovník, který se často nachází v konfliktu se svým časem. A pokud jde o význam volného času pro intelektuála, není to čas, kdy by nedělal nic, ale čas, ve kterém potřebuje nahradit duševní práci jinou prací. Nejdůležitější je navrátit se do přírody a pozorovat její rytmus. Takto si intelektuál uvědomí, nakolik byl izolovaný od nekonečnosti a čas mu ubíhal velmi rychle. Potřebuje se integrovat do kosmického času, což je vlastně tak dětsky jednoduché. Je nutné jen rozpoznat, že v přírodě se nachází něco základního, protože příroda není žádná iluze nebo nepřítel člověka. „Je zapotřebí vnímat ještě něco hlubšího než krásu, něco, co je za krásou.“¹³⁸ S trochou pozornosti přeci jen dosáhneme prvotního významu přírody. Vystrašená neklidná duše dosáhne obrovského klidu a nekonfrontuje se s tím, že mimo nás existuje nějaká

¹³⁷ Ibid.: „Mahatma Gandhi a avut cel dintri curajul de a vorbi deschis despre Isus și despre Noul Testament în orice mare miting, fie că se adresa hinduiștilor, musulmanilor sau pariahilor.“

¹³⁸ Ibid., s. 205: „Trebuie să depășești admirația estetică sau extazul vital în fața naturii.“

organizovaná realita. Eliade dále mluví o svém nepochopení ke čtení jednoduchých knih o dovolené. Vždyť kdy jsme lépe připraveni na pochopení Odyssei než u moře, nejlépe o samotě? Duševní život nezná dovolenou, tak ho přece nebudeme krmit literaturou, která je hloupá a oddych duši neposkytne.

K tématu relaxace intelektuála se Eliade vrací v přednášce z 3. července 1937. Kolik z nás žije v souladu s rytmem přírody a cítí změny ročních období? „Člověk, jako každý živý a komplikovaný organismus, si nemůže odpočinout jinak než pohybem. Není ale řeč o chaotickém a absurdním pobíhání každodenního života. Není řeč o neklidném a neplodném běhání měšťana, je řeč o harmonickém pohybu v rytmech přírody.“¹³⁹

V zápisu z přednášky z 10. listopadu 1936 Eliade popisuje, co prožíval v Indii od 18. února téhož roku. Tehdy začaly velkolepé oslavy stého výročí narození největšího světce moderní doby, Šrí Ráma Kršny. Tyto oslavy probíhají celý rok a vyvrcholením je kongres v Kalkatě, kde je probírána otázka Orientu a Západu. Jsou opravdu tolik rozdílní? Je to opravdu tak, že je Orient představitelem kontemplace a upozadění člověka a Západ představuje akci a povyšování člověka? Na tomto kongrese chce Orient Západu ukázat, že i u nich je člověk důležitý. „V dnešní době je velmi obtížné někoho přesvědčit o tom, že i Orient rozpoznává důležitost člověka, jeho lidskou osobnost, kterou se snaží prohloubit, očistit a dát jí autentičnost.“¹⁴⁰ Rám Krišna se narodil 18. února 1836 v Bengálsku jako čtvrté dítě bráhmanské rodiny, která však bohatstvím neoplývala. V šesti letech prožil svoji první náboženskou extázi. Dítě vidělo hejno bílých čápů letět v kontrastu s temným nebem. Bylo to tak krásné, že ztratilo vědomí a zůstalo na poli, než ho lidé našli. Podruhé ztratil vědomí o dva roky později, když hrál roli boha Šivy v jednom představení. Ve dvaceti letech se stal kněžím v chrámu bohyně Kálí. Rám Kršna přestal jíst a spát, a chtěl se dokonce zabít kvůli nenaplněnosti, kterou způsobila potřeba božského potvrzení v jeho životě. V den, kdy cítil obrovský neklid, mu chrám zmizel před očima a namísto něj viděl oceán, jehož vlny jakoby ho chtěly pohltit. Ztratil vědomí a v duši cítil přítomnost

¹³⁹ Ibid., s. 254: „Omul, ca orice organism viu și complicat, nu se poate odihni decât în mișcare. Firește, nu e vorba aici de acea mișcare haotică și absurda a vieții de toate zilele. Nu e vorba de agitație, de stearpa mobilitate a orășeanului, ci de o mișcare armonioasă, ritmică.“

¹⁴⁰ Ibid., s. 226: „Este foarte greu să convingi pe cineva, astăzi, că Orientul cunoaște și el un om, o persoană umană, pe care încearcă s-o adîncească, s-o purifice și s-o autonomizeze.“

boží matky. „Rámovi Kršnovi ještě nebylo ani třicet let a již dosáhl konce svého učení. Poté musel poznat lidstvo, neboli milovat je. První duchovní zpráva, kterou Rám Kršna Indii dal, je tato: Musíš milovat lidi ve všech jejich bozích. Aby sis mohl uvědomit velikost lásky k člověku, měl bys milovat Boha, ke kterému se dotyčný modlí.“¹⁴¹ A protože Rámovým přáním bylo milovat všechny lidi, rozhodl se, ve svých třiceti letech, přiblížit se islámu. Po dalších osmi letech začíná žít jako křesťan, aby pochopil křesťanství. Ve třiačtyřiceti letech se vrací k hinduismu a učí indické fanatiky křesťanským pravidlům a vedle Mahátmy Gándhího je největším učitelem indického lidu. Zemřel 15. srpna 1886 v den, kdy svoji smrt očekával.

V přednášce ze dne 19. března 1937 Eliade připomíná svého přítele, který už léta nečte žádné časopisy a noviny. Přišel totiž na to, že s nimi ztrácí čas, který by měl využít ke čtení knih, které by ho obohatily. „Čím více zjednodušujeme zdroje informací, tím více se vzdalujeme od pravdivé kultury a utápíme se ve vulgaritě...“¹⁴² Tomu se dá říkat plýtvání mentální energií. Někteří lidé touto energií plýtvají čtením časopisů, jiní hraním karet a tvrdí, že relaxují. Eliade souhlasí s občasným hraním karet jako formy relaxace, ale říká, že často se setkáme s lidmi, kteří hru promění v obsesi, a to je pouze plýtvání mentální energie. Někteří zase mají pocit, že relaxují, pokud celou noc diskutují o nedůležitých záležitostech. Často si ale neuvědomují, že takovéto tlachání spotřebuje mnohem více mentální energie než meditace nebo čtení komplikované knihy. A nakonec, plýtváme mentální energií i tím, že automaticky sníme, ale o tom se Eliade zmínil již v předchozích přednáškách.

Nejvyšší zkušeností lidské duše je láska. Jedině v lásce člověk zapomíná na své ego, vzdá se limitů a své individuality, aby se ztratil v druhém člověku. Nejvyšší náboženská zkušenost je založena na lásce k Bohu. „Svatým je ten, kdo ztratil sám sebe a žije pouze v Bohu. Jinými slovy, člověk, který se vzdal svých lidských instinktů a egoismu, překročil lidskou hranici.“¹⁴³

¹⁴¹ Ibid., s. 230: „Ram Krishna nu împlinise încã treizeci de ani, cînd ucenicia și inițierea sa a fost complet sfîrșită. Acum, trebuia să cunoască lumea, adică s-o iubească. Cel dintîi mesaj spiritual pe care îl aduce Ram Krishna Indiei este acesta: Trebuie să iubești pe oameni în toți zeii lor. Ca să poți realiza dragostea supremă pentru un om, calea cea mai bună este să-i iubești Dumnezeu la care se roagă.“

¹⁴² Ibid., s. 244: „Cu cît simplificăm mijloacele de informație și de instrucțiune – cu atît ne depărtăm mai mult de la adevărata cultură, încîndu-ne în vulgaritate...“

¹⁴³ Ibid., s. 282: „Sfîntul este insul care s-a pierdut pe sine, și trăiește numai în Dumnezeu. Cu alte cuvinte, omul care a izbutit să renunțe la toate instinctele sale egoiste, depășind condiția umană.“

Závěr

Spisovatel, filozof, badatel a historik náboženství, Mircea Eliade, objevil svůj spisovatelský talent v období, kdy chodil na střední školu. Od té doby mu psaní pomáhalo vypořádávat se s různými tématy v jeho životě, ať už to byla melancholie rozpolceného adolescenta či později samota a mnoho životních zkušeností dospělého muže. Už v patnácti letech si stanovil asketická pravidla spánku a denně se věnoval psaní odborných textů. Po nástupu na filozofickou fakultu v Bukurešti se jeho asketické tendence prohloubily. Velmi málo spal a téměř veškerý volný čas věnoval čtení a psaní. Díky knize pojednávající o indické filozofii, která se mu dostala do rukou při pobytu v Římě, se rozhodl napsat autorovi této knihy, Surendranáthu Dasguptovi, s jehož pomocí získal stipendium ke studiu na indické univerzitě. V Indii studoval indické jazyky a indickou filozofii, pozoroval kulturní zvyky a politické dění a cestoval. Zamiloval se do dcery Surendranátha Dasgupty, který si však nepřál, aby měl vztah jeho dcery s Evropanem nějakou budoucnost. V Himálaji se z Eliadeho stal na půl roku poustevník, čímž se více přiblížil józe a životu asketických hinduistických mnichů. V Indii strávil tři roky a poté se musel vrátit do Rumunska kvůli vojenské službě. Po svém návratu o Indii psal, mluvil a přednášel v Rumunsku, v evropských městech a postupem času se stal odborníkem na Indii i mimo evropský kontinent.

Díla, ve kterých jsem se rozhodla analyzovat indické prvky pro tuto diplomovou práci, obsahují, kromě kulturních zvyků, jako je například tradice určení životního partnera rodiči, filozofické názory o cyklickém životě, o životě v askezi, o józe a o kultu nenásilí. Duše se podle indických učení převtěluje do nových tělesných schránek do té doby, dokud nedojde k vysvobození od znovuzrození. Cestou k překonání utrpení života může být askeze, díky které lze dosáhnout pro běžné lidi skryté moudrosti a oprostít se z koloběhu životů. Jóga, duchovní a fyzické cvičení, které z Indie pochází, avšak v současnosti se stala moderní v řadě zemí světa, ve své základní hodnotě spojuje podstatu lidské bytosti s podstatou vesmíru. Kult nenásilí, představa nenásilného odporu jako jediné cesty k vyřešení konfliktů, jehož zakladatelem je Mahátma Gándhí, silně ovlivnil indickou společnost.

Tajemství doktora Honigbergera je soubor pěti fantasy povídek, ve kterých se objevuje téma reinkarnace a snaha dojít vysvobození z koloběhu životů pomocí askeze a jógických praktik, a téma iluze, neboť vše, co je hmotné, je iluzorní, pevnou podstatu má pouze duchovní, neviditelná složka života. *Isabel și apele diavolului* je Eliadeho prvním publikovaným románem a zjevně je inspirován jeho indickými zkušenostmi. Eliade se v něm srovnává se skutečností, že se musel vzdát své lásky. V díle je obsažen indický kulturní prvek snahy provdat dceru již v mladém věku a filozofické prvky vnitřního boje, nad kterým je možné vyhrát jedině asketickým přístupem soustředění se na své nitro a nikoli na radosti, bolesti a plody pozemského života. *50 de conferințe radiofonice: 1932-1938* je dílo, ve kterém jsou shromážděny cestovatelské, historické a filozofické přednášky, které Mircea Eliade rozhlasově vysílal pro rumunskou společnost a díky kterým se stal důležitou kulturní osobností rumunského národa.

Mnou vybraná Eliadeho díla nejsou zdaleka jediná, ve kterých je patrný vliv indické filozofie. Dala by se v této dipomové práci očekávat například díla *Maitreyi* a *Șantier. Roman indirect* (Indický deník). *Maitreyi* je román, který pojednává o vztahu Eliadeho a Maitreyi. Nastínění příběhu této lásky jsem vložila do kapitoly o Eliadeho biografii, která čerpá převážně z díla *Memorii (Paměti)*, které o sobě napsal Eliade sám. *Șantier. Roman indirect* je dílem, ve kterém Eliade publikuje své intimní zážitky z doby strávené v Indii. Zápisy týkající se filologie, historie náboženství či filozofie z tohoto díla vynechal. Jedná se tedy hlavně o autorovy vzpomínky na lidi, z nichž někteří jsou přítomni i v životopisném díle *Paměti*, avšak jejich charakter je barvitě popsán právě v tomto intimním indickém deníku.

V Eliadeho dobrodružném životě hrály myšlenky indické filozofie významnou roli již od mládí, provázely ho životem a snad právě jeho láska k Indii způsobila, že se stal tak významnou osobností, která byla, je a bude inspirativní.

Seznam použité literatury:

ACADEMIA ROMÂNĂ. *Dicționarul general al literaturii române, E/K*. Editura Univers Enciclopedic, București 2004. ISBN: 973-637-070-4.

ELIADE, Mircea. *50 de conferințe radiofonice: 1932-1938*. Humanitas, București 2001. ISBN: 973-50-0214-0.

ELIADE, Mircea. *India; Biblioteca Maharajahului; Șantier*. Humanitas, București 2003. ISBN: 973-50-0234-5.

ELIADE, Mircea. *Isabel și apele diavolului*. Editura Minerva, București 1993. ISBN: 973-21-0376-0.

ELIADE, Mircea. *Memorii: 1907-1960*. Humanitas, București 2004. ISBN: 973-50-0598-0.

ELIADE, Mircea. *Noaptea de Sânziene*. Litera Internațional, București 2010. ISBN: 978-973-675-398-5.

ELIADE, Mircea. *Opere*. Editura Minerva, București 1994. ISBN: 973-21-0325-6; 973-21-0326-4.

ELIADE, Mircea. *Tajemství doktora Honigbergera*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1990. ISBN: 80-7021-023-0.

LONG, Jeffery D., *Perspectives on Reincarnation: Hindu, Christian, and Scientific*. MDPI, Basel 2019. ISBN: 978-3-03897-535-9.

MALHOTRA, Ashok Kumar. *An Introduction to Yoga Philosophy. An annotated Translation of the Yoga Sutras*. Routledge, New York 2017. ISBN: 978-0-7546-0524-9.

MANOLESCU, Florin. *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*. Compania, București 2010. ISBN: 978-973-1960-82-1.

MUKERJI, A. P., *The Doctrine and Practise of Yoga*. The Floating Press, Auckland 2009. ISBN: 978-1-775410-81-2.

OLSON, Carl. *Indian Asceticism: Power, Violence, and Play*. Oxford Scholarship Online, 2015. ISBN: 9780190225315.

ONDRAČKA, Lubomír. *Mé zlaté Bengálsko. Studie k bengálskému náboženství a kultuře věnované Haně Preinhaelterové k jejím sedmdesátinám*. ExOriente, Praha 2008. ISBN: 978-80-904246-2-3.

PERRET, Roy, W. *An introduction to Indian Philosophy*. Cambridge University Press, Cambridge 2016. ISBN: 978-0-521-61869-4.

ROBERTS, Adam, GARTON ASH, Timothy. *Civil resistance and power politics: The Experience of Non-violent Action From Gandhi to the Present*. Oxford University Press Inc., New York 2009. ISBN: 978-0-19-955201-6.

THEODOR, Ithamar, ZHIHUA, Yao. *Brahman and Dao: Comparative Studies of Indian and Chinese Philosophy and Religion*. Lexington Books, Lanham 2014, ISBN: 978-0-7391-7172-1.

VIVEKANANDA, Swami. *The Complete Works of Swami Vivekananda*. Advaita Ashrama, Kalkata 1964.

WALKER, Matthew. *Proč spíme – odhalte sílu spánku a snění*. Jan Melvil Publishing, Brno 2018. ISBN: 978-80-7555-050-7.

WIMBUSH, Vincent L., VALANTASIS, Richard. *Ascetism*. Oxford University Press Inc., New York 1998. ISBN: 0-19-508535-3.

ZBAVITEL, Dušan, MERHAUTOVÁ, Eliška, FILIPSKÝ, Jan, KNÍŽKOVÁ, Hana. *Bohové s lotosovými očima. Hinduistické mýty v indické kultuře tři tisíciletí*. Vyšehrad, Praha 1986. ISBN: 33-735-86.

Internetové zdroje:

JAROŠ, Zdeněk. *Patandžaliho joga sutra*. Internetové vydání knihy, 2012. Dostupný z WWW: http://arahat.unas.cz/cs/texts/jaros/jarosova_jogasutra_cs.pdf.

ⁱ Starobylá hinduistická tradice jejíž cílem je dosažení vyššího vědomí pomocí dialogů mezi Šivou a Šakti, mužským a ženským aspektem